

Kromatográfiás módszerek a környezetvédelmi analízisben

Juvancz Zoltán

Kromatográfia előnyei a környezeti analízisekben

- Pontos meghatározás nyomnyi mennyiségekre
- Mátrixkomponensek zavaró hatása kiküszöbölhető
- Kicsiny mintaszükséglet
- Széles lineáris meghatározási koncentráció tartomány
- Több meghatározás egy analízis során
- Gyors módszer
- Jól kapcsolható anyag meghatározási technikákhoz (MS, UV-VIS, IR).
- Fejlett műszerezettség, automata üzemmód

Nyomnyi mennyiségek kimutatása nagy mennyiségű mátrixban

A többdimenziós,
sorba kapcsolt oszlopok
használata előnyös
a nyomnyi anyagok
kimutatásánál.
A rendszerben a második
oszlopra csak szűk, kivágott
frakciót engedtek át.

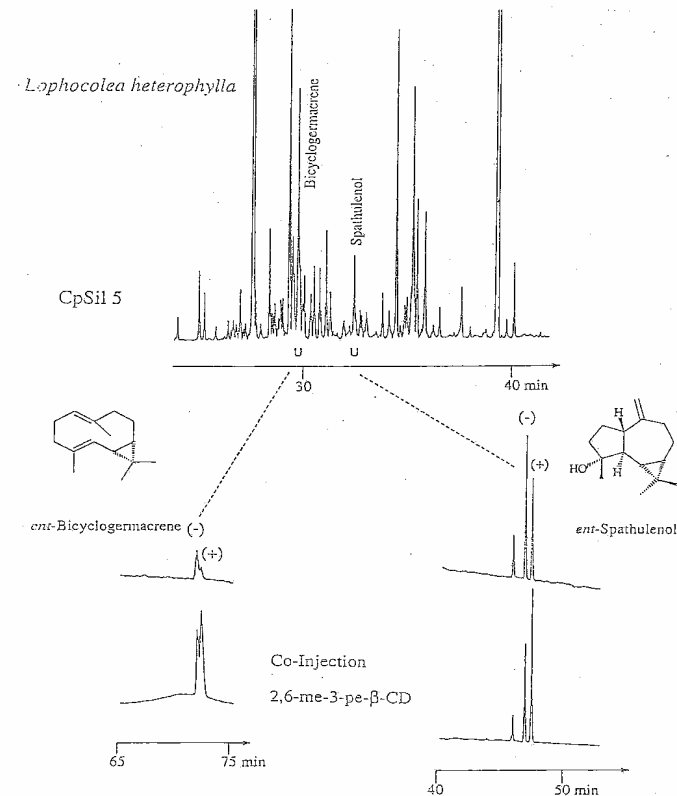
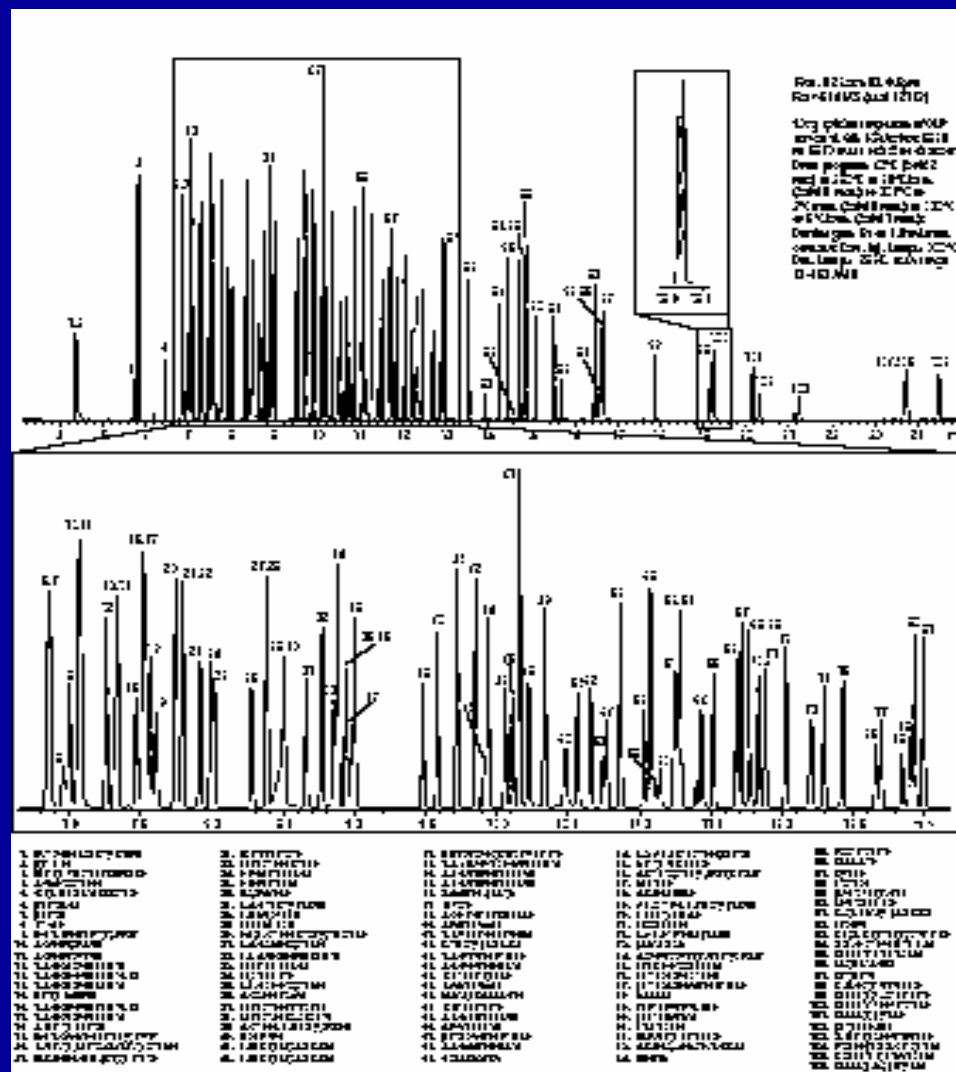

Figure 7
Determination of the enantiomeric composition of bicyclgermacrene (column temp. 100°C) and spathulenol (column temp. 145°C) in the essential oil of *Lophocolea heterophylla* on a 25 m heptakis(2,6-di-O-methyl-3-O-pentyl)-β-cyclodextrin capillary column (50 % in OV-1701); Preseparation on a 25 m CpSil 5 capillary column, 80°C, 3°C/min up to 200°C.

Egy analízis alatt számos komponens meghatározása megoldható

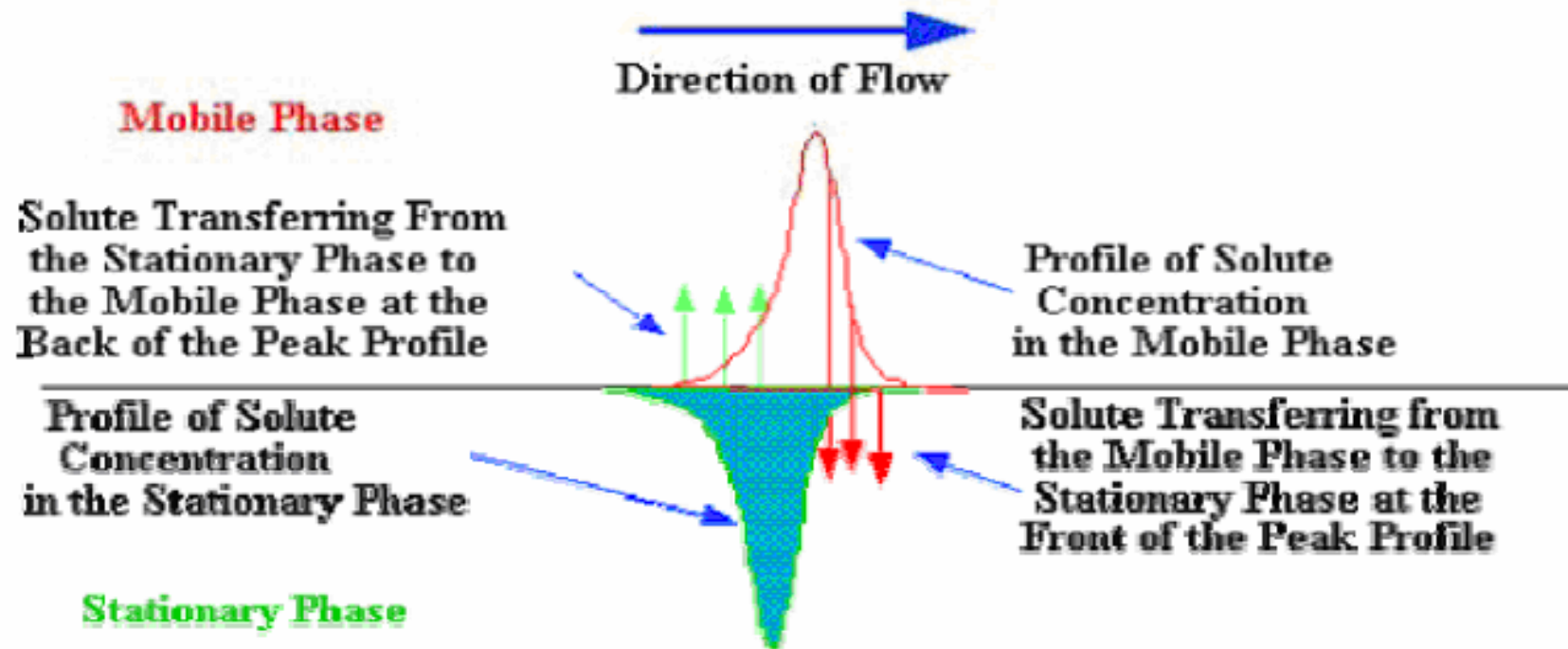
106 közepesen illékony szennyező anyag GC-MS analízise

Kromatográfiás folyamat

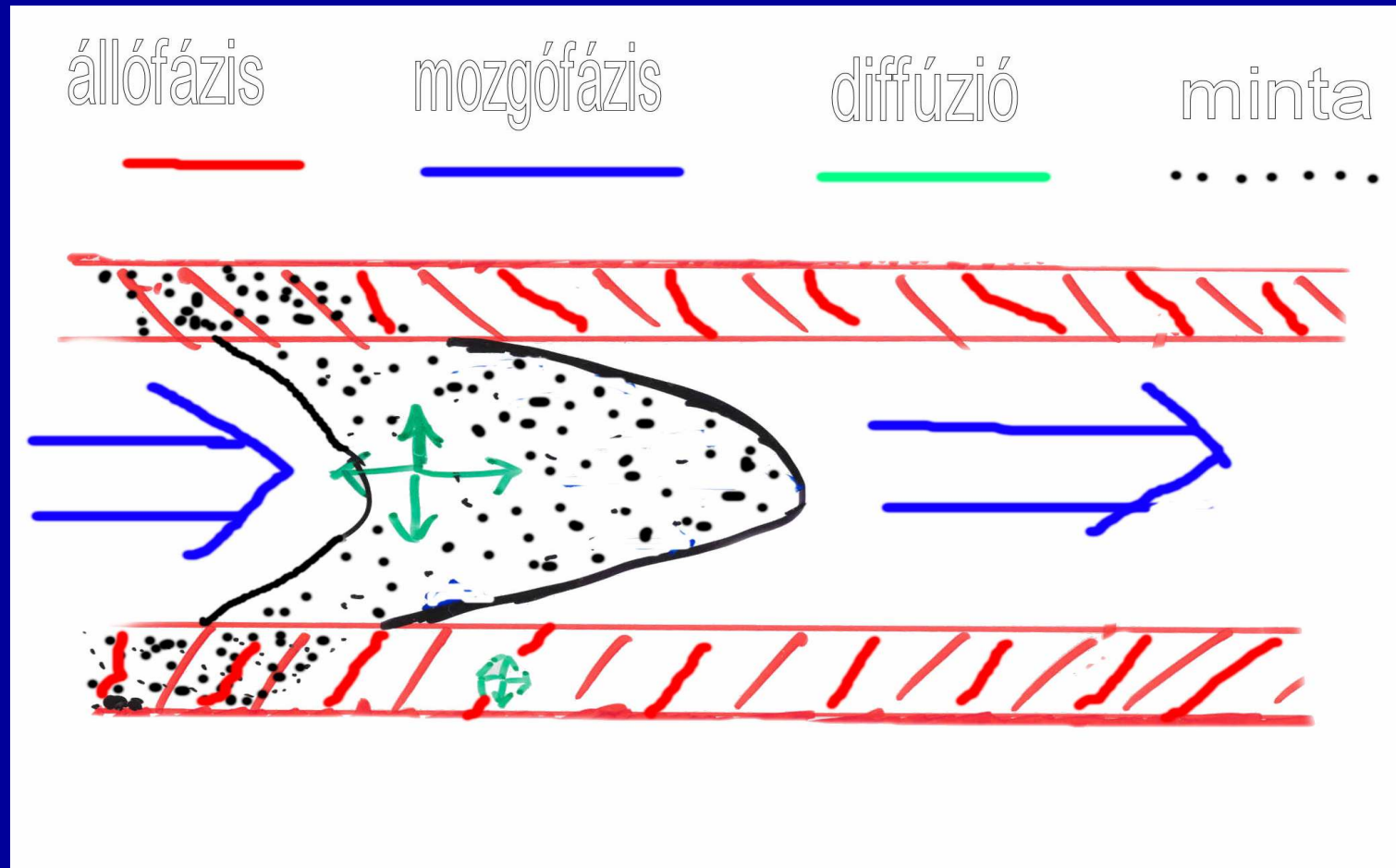
- Kromatográfia elválasztási módszer.
- Kromatográfiában az állófázis és a mozgófázis között megoszlának az anyagok megoszlának egyensúlyi állandójuk szerint.
- A mozgófázis magával ragadja a vizsgálandó anyagot, amely így a beinjektálási ponttól a detektorig jut.
- Az állófázissal erősebb kölcsönhatással rendelkező anyagok később eluálódnak mint a gyengébb kölcsönhatással rendelkezők.
- Az anyagok vándorlásuk során egyre szélesebb tartományt foglalnak el.

Egy csúcs megoszlása az állófázis és mozgófázis között

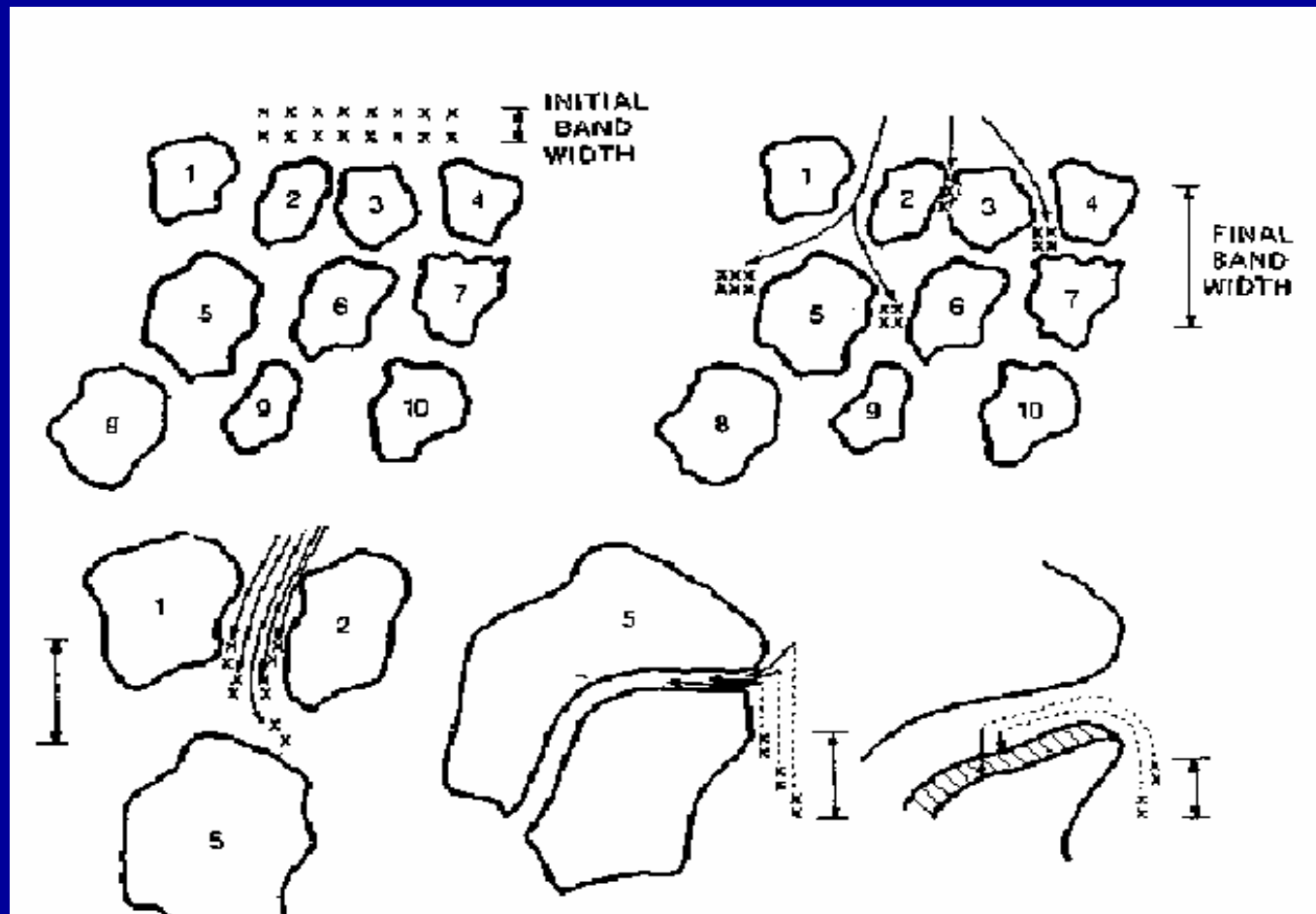
A mozgófázis magával ragadja a minta molekuláit.
Az állófázisban lévő anyag lemarad a mozgófázisban lévőtől
A lassú anyagátadás (anyagátadási ellenállás) miatt.

A csúcsok szélesedése a diffúzió miatt

Az anyag kromatográfia során egyre szélesebb tartományt foglal el a diffúzió és az egyenlőtlen V alakú áramlás miatt.

Csúcsok szélesedése az egyenlőtlen áramlás és az anyagátadási ellenállás miatt

Okok: zergugos egyenlőtlen áramlás, lassú diffúzió az üregekből, lassú anyagátadás a fázisok között

Kromatográfia felosztása mozgófázis szerint

- Gázkromatográfia, (GC)
- Folyadékkromatográfia (LC),
nagyhatékonyságú folyadékkromatográfia (HPLC)
- Szuperkritikus oldószeres kromatográfia (SFC)
- Elektrokinetikus kromatográfia (EKC)
kapilláris elektrokinetikus kromatográfia (CEC)

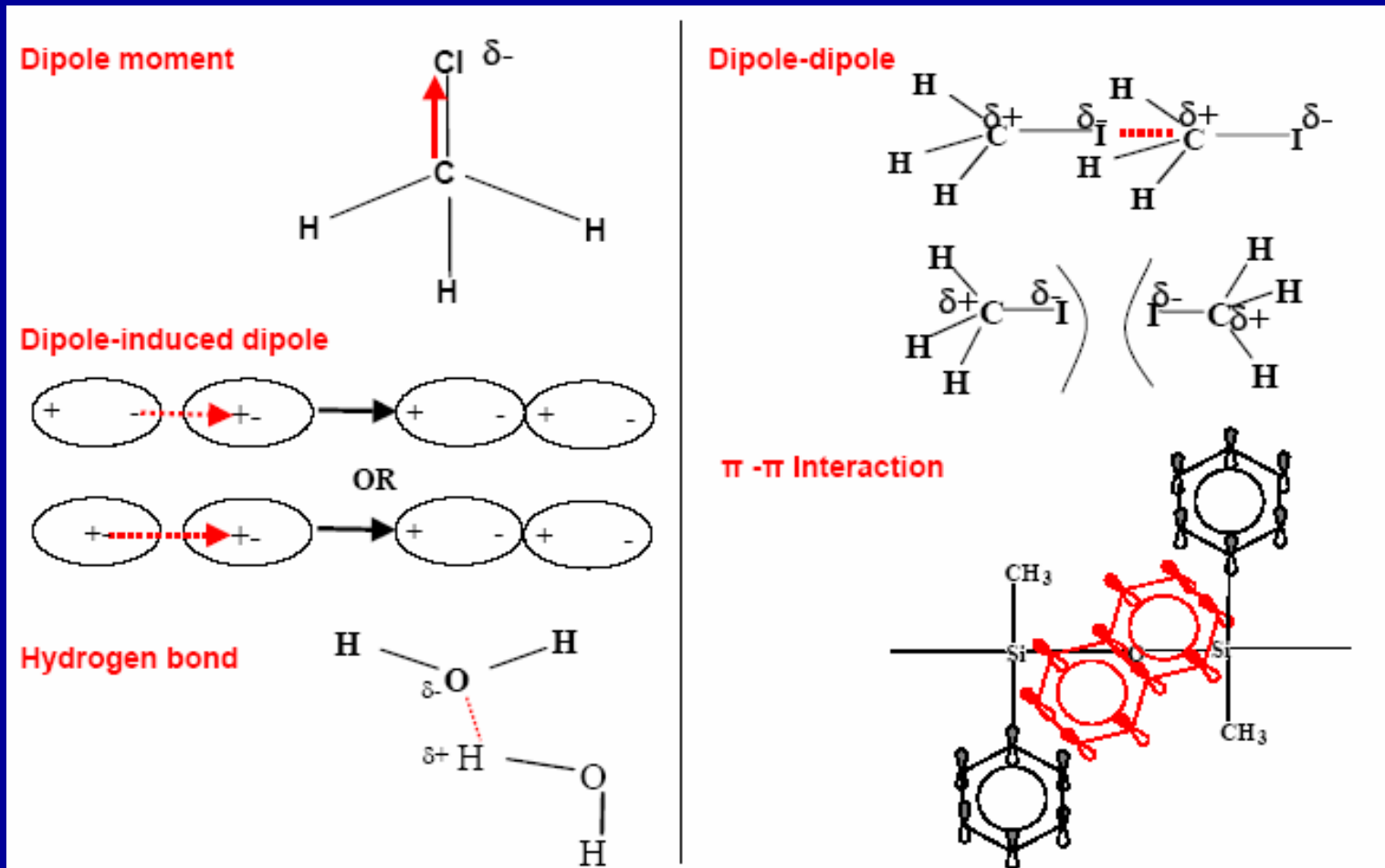
Kromatográfia felosztása oszlop szerint

- Töltetes oszlop kromatográfia
- Kapilláris oszlop kromatográfia
- Chip kromatográfia
- Vékonyréteg kromatográfia (TLC)

Kromatográfia felosztása kölcsönhatások szerint

- Megoszlásos kromatográfia
- Adszorpciós kromatográfia
- Kizárásos, gél (exclusion) kromatográfia
- Ioncserés kromatográfia

Kölcsönhatások típusa

Diszperziós erők is fontosak, főleg apoláris vegyületeknél.

Kromatográfiás kifejezések

Elméleti tányérszám

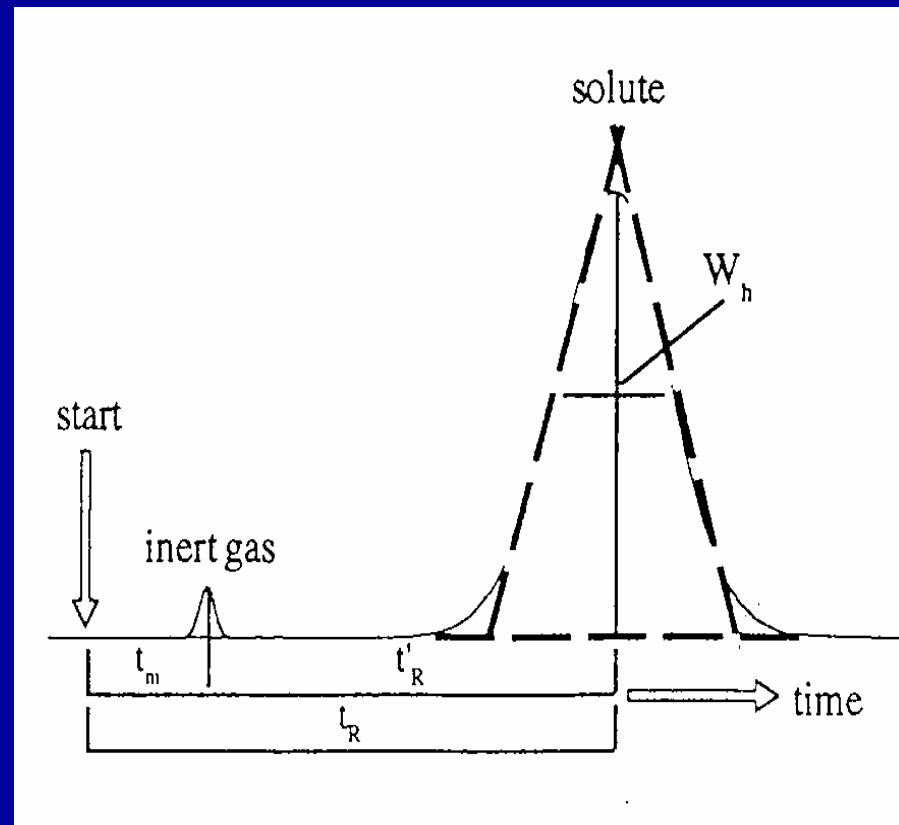
$$N = 5,54 (t_R/w_h)^2$$

Kapacitás arány

$$k = t_R'/t_0$$

t_R : retenciós idő

w_h : csúcs félérték szélessége

A csúcs Gauss görbe alakú

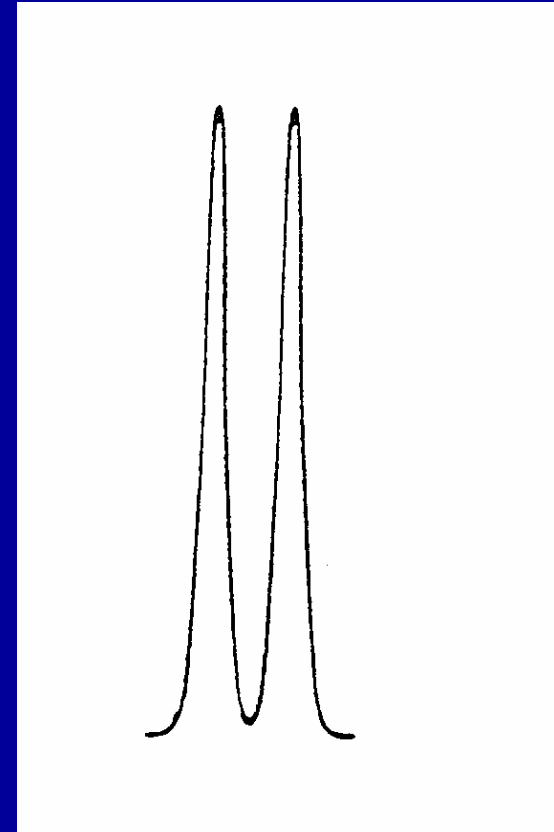
Kromatográfiás kifejezések

Szelektivitás

$$\alpha = t_{R2}' / t_{R1}'$$

Felbontás

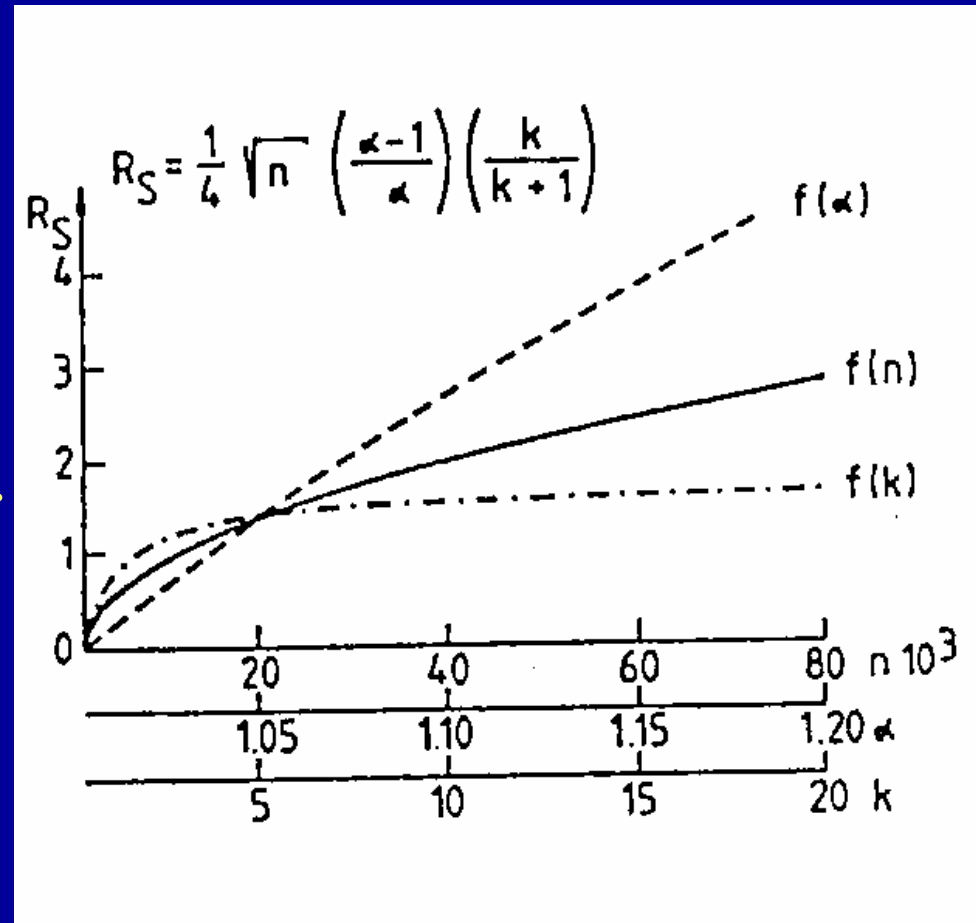
$$R_s = 1,177 (t_{R1} - t_{R2}) / (W_{h1} + W_{h2})$$

R_s : 1,5 alapvonal felbontás

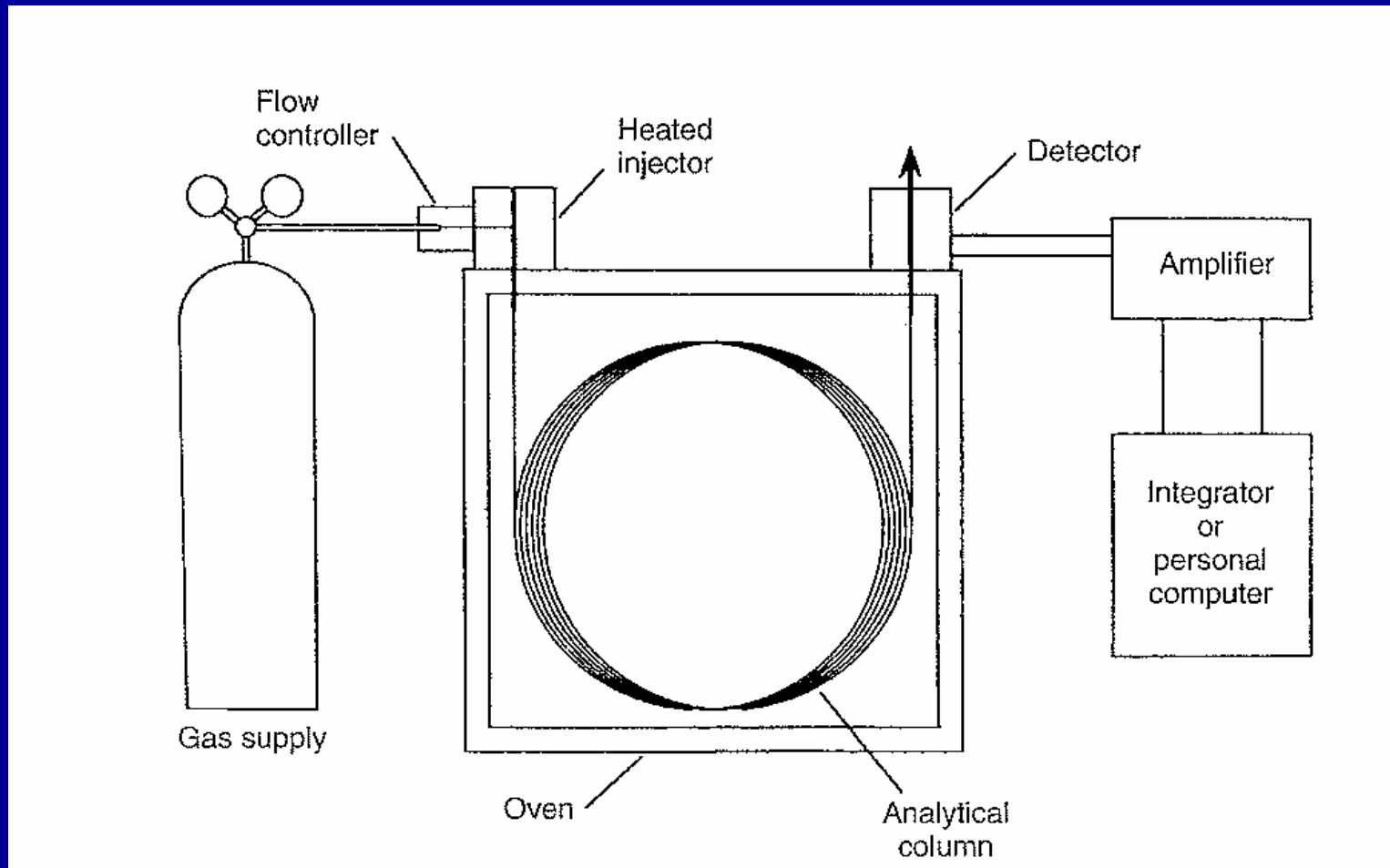
Felbontás függése k, n és α értékétől

A mindennapi gyakorlatban fontos szerepet játszik felbontás növelése mellett az analízis idő csökkentése és a túlterhelés elkerülése is.

Az ideális kromatográfiás paraméterek kompromisszumok eredménye.

Gázkromatográf (GC) vázlat

Gázipalack helyett lehet H₂ generátor is.

GC automata injektor

Az automata injektor nem csak az emberi felügyelet nélküli munkát teszi lehetővé, de a pontosságot is nagy mértékben javítja.

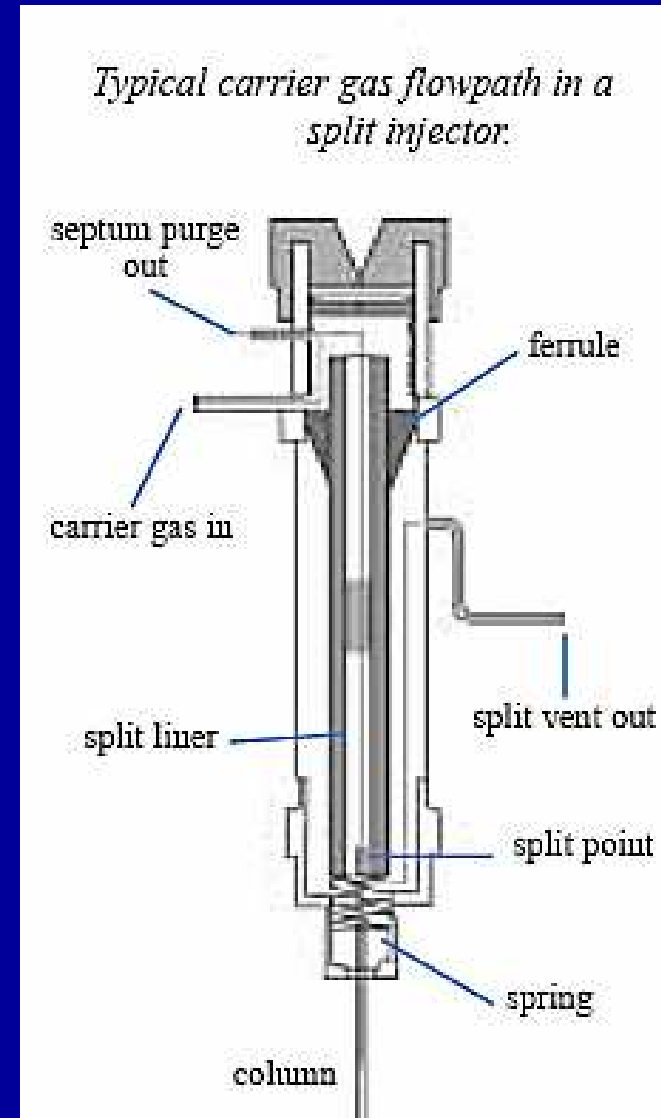

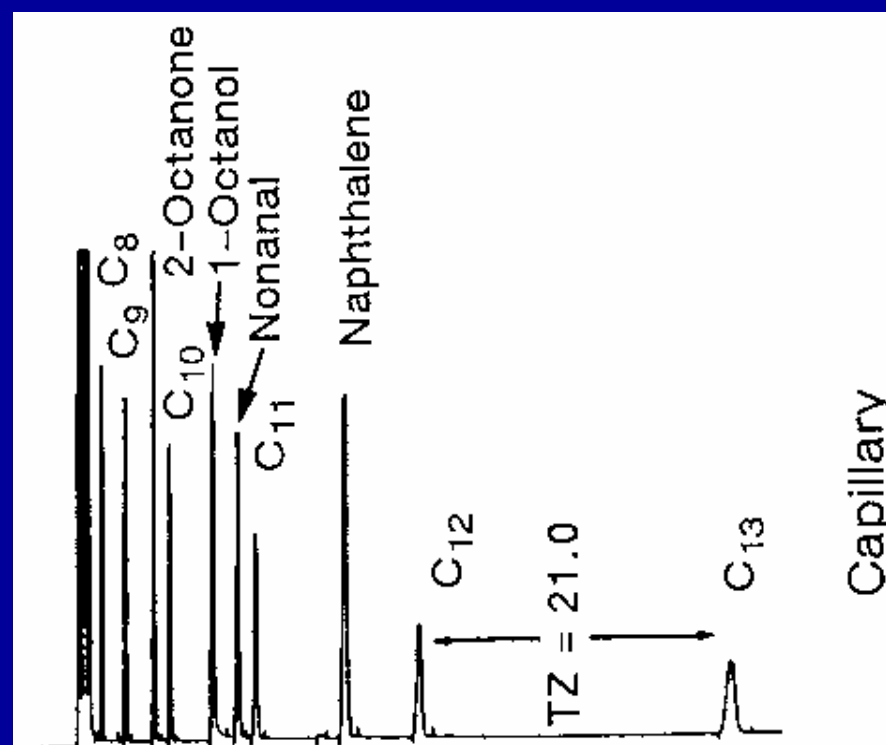
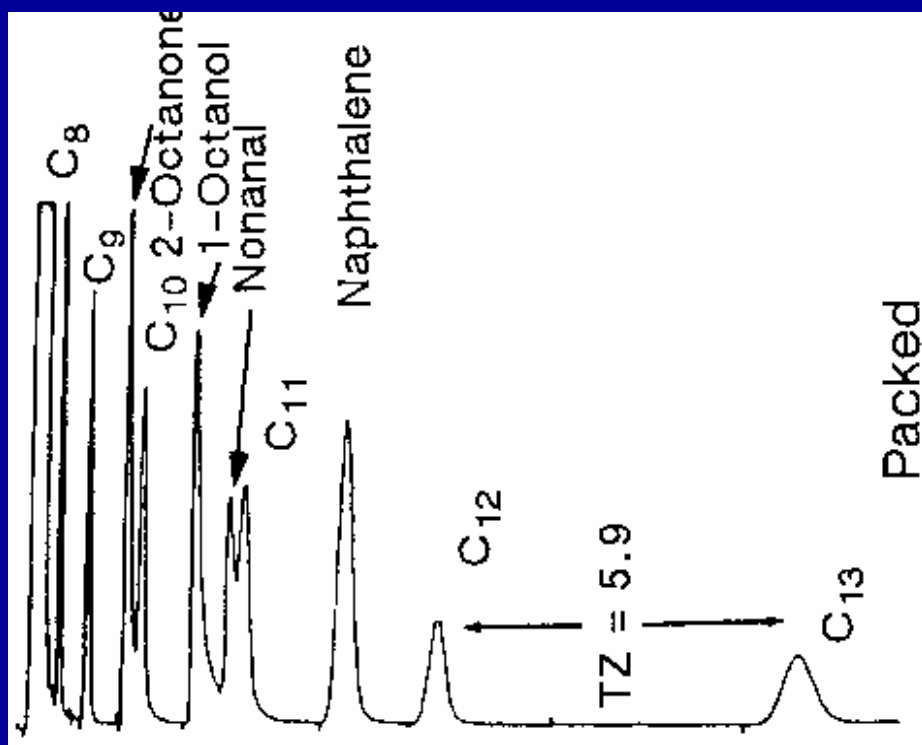
Split/splitless injektor

Beinjektáláskor a minta elpárolog a forró injektorban.

A felesleget a split szelepen lefúvatjuk, hogy elkerüljük a túlterhelés és a hosszan elnyúló oldószercsúcsot.

Töltetes és kapilláris oszlopok összehasonlítása GC-ben

A kapillárisok kisebb áramlási ellenállása miatt sokkal hosszabb oszlopokat használatát teszi lehetővé, ami nagyobb hatékonyságot és ezért jobb felbontást biztosít.

GC-s kapilláris keresztmetszete

Általános paraméterek

Hossz, 5-50 m

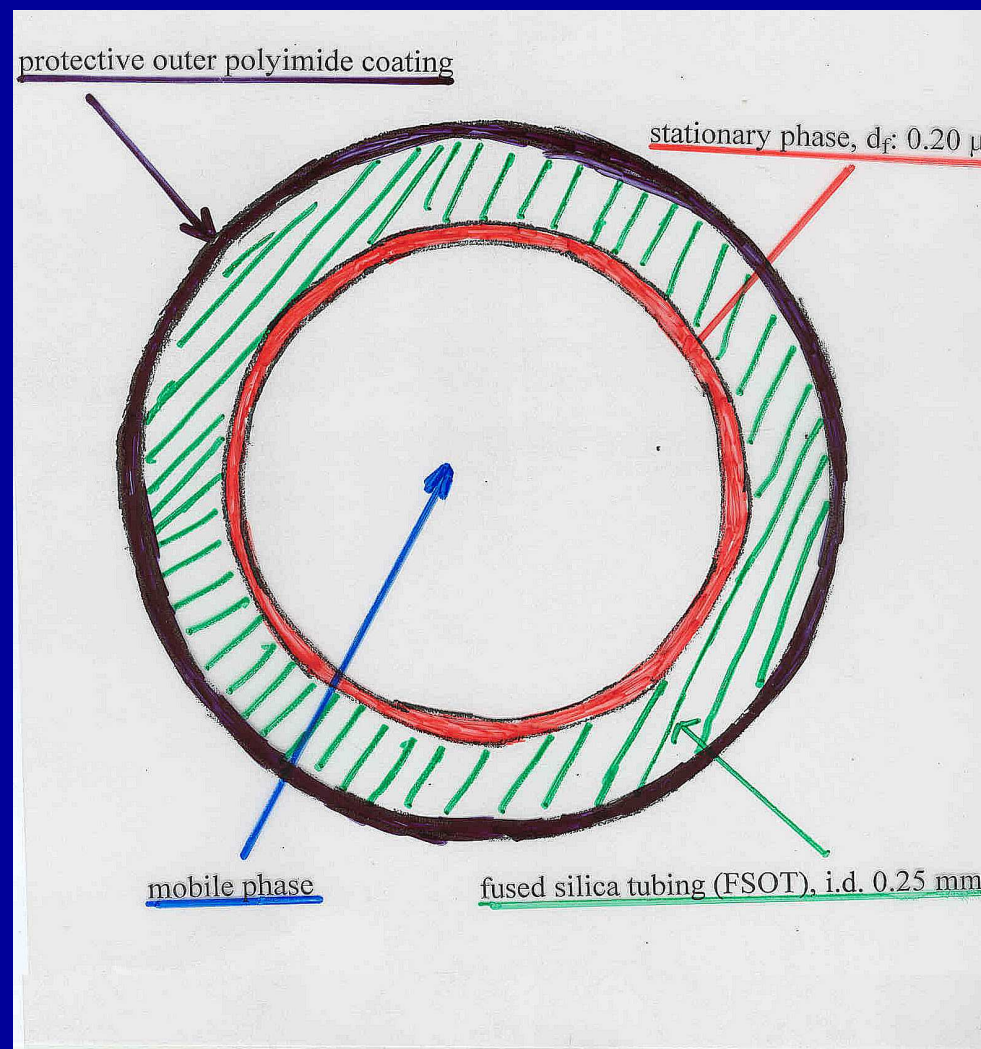
Átmérő: 0,1-0,5 mm

Filmvastagság: 0,1-5 μm

Oszlop anyaga: kvarc

Állófázis: hőstabil

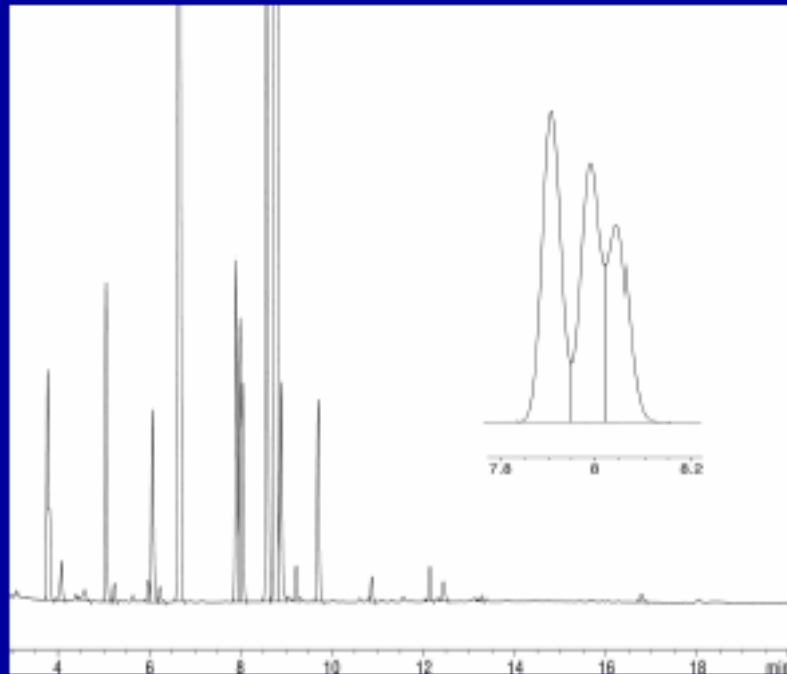
szilikon vagy PEG polimer

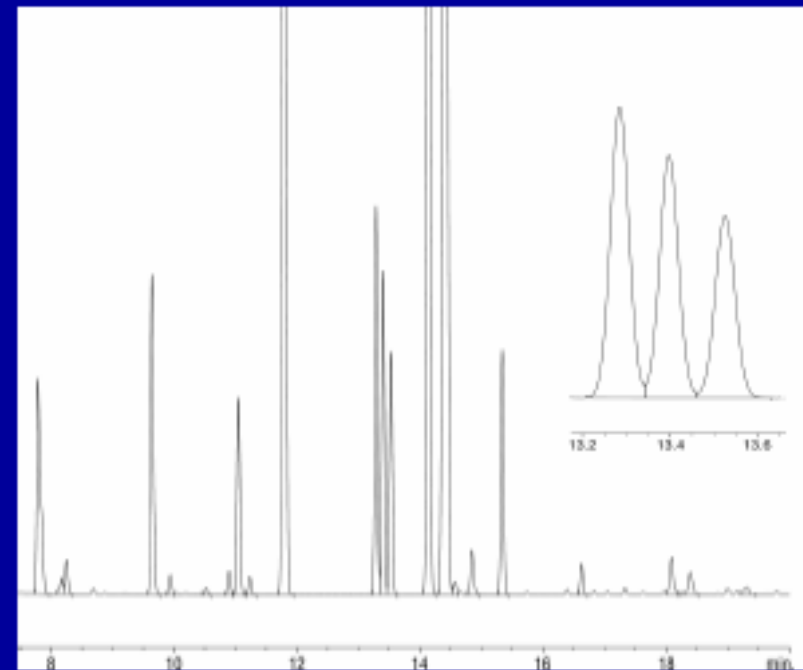
Ma már jóformán csak kapilláris oszlopot használnak GC-ben.

Oszlophossz hatása

Rtx-1, 30m x 0.25mm x 1 μ m

Rtx-1, 60m x 0.25mm x 1 μ m

Sample: 500 μ g/mL Aviation Gas Standard in methanol

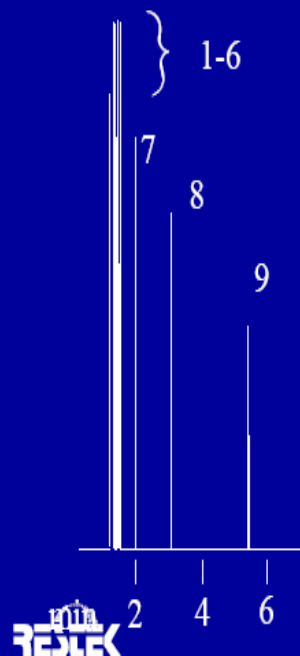
Hosszabb oszlopon jobb a felbontás, de időigényesebbek az analízisek.

Állófázis filmvastagságának hatása

0.25 μ m Rtx®-1

30m, 0.32mm ID, 0.25 μ m

McReynolds probes

1. 1-butanol
2. benzene
3. 2-pentanone
4. C₇
5. 1-nitropropane
6. pyridine
7. C₈
8. C₉
9. C₁₀ 5.5 min

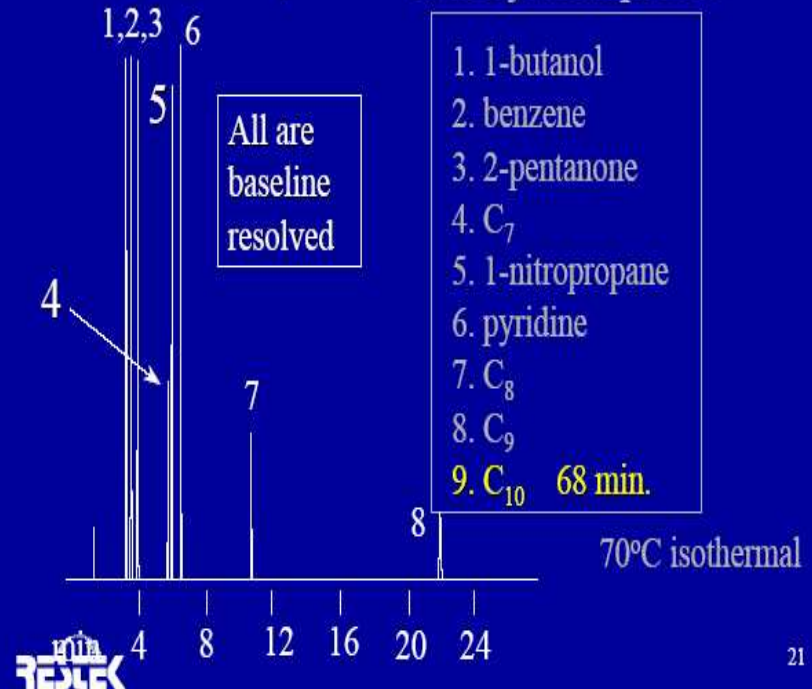
70°C isothermal

19

3.0 μ m Rtx®-1

30m, 0.32mm ID, 3.0 μ m

McReynolds probes

1. 1-butanol
2. benzene
3. 2-pentanone
4. C₇
5. 1-nitropropane
6. pyridine
7. C₈
8. C₉
9. C₁₀ 68 min.

70°C isothermal

21

Vastag filmvastagságú oszlopokat illékony komponensek (benzin, formaldehid, VOC) analízisére használjuk.

Csomagoló anyagokból származó szennyeződések élelmiszerekben

GC Parameters

Column: Rtx®-5MS, 30m x 0.25mm x 1.0 μ m
(cat.# 12653)
Inj.: 250°C, 20:1 split
Carrier gas: helium, 1mL/min., constant flow
Oven: 50°C to 92°C @ 3°C/min, to 220°C @
20°C/min. (1 min. hold)

MSD Parameters

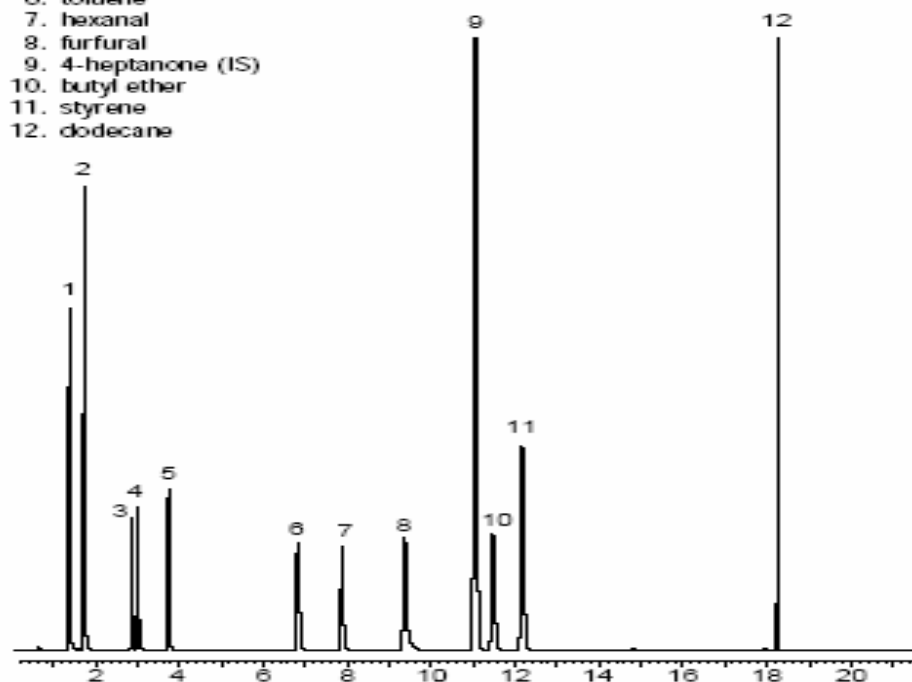
Temp.: 280°C
Scan range: 35-260, 1 min. solvent delay
Ionization: EI @ 70eV

Purge & Trap Parameters

Concentrator: Tekmar LSC-3100 with Vocarb® 3000
(type K) trap
Transfer line: Silcosteel®-treated stainless steel tubing
Purge: 10 min. at 40mL/min., 60°C
Dry purge: 3 min. at 40mL/min.
Desorb: 2 min. at 40mL/min., 245°C

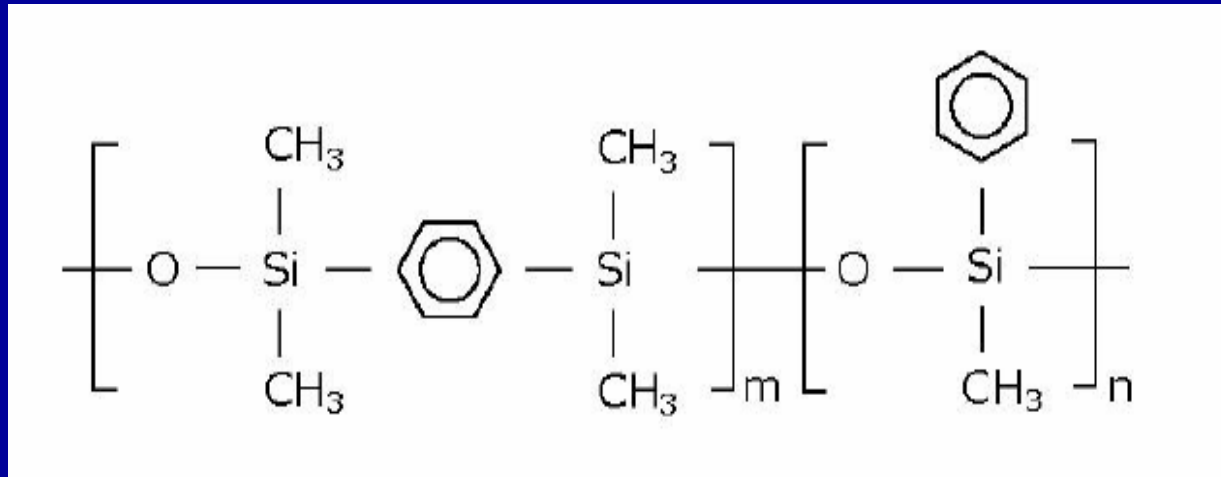
1. isopropanol
2. methylene chloride
3. 2-methyl-1-propanol
4. tetrahydrofuran
5. benzene
6. toluene
7. hexanal
8. furfural
9. 4-heptanone (IS)
10. butyl ether
11. styrene
12. dodecane

See Table I, back page,
for analysis conditions.

A komponensek nagy illékonysága miatt vastag filmű oszlopot kell használni.

Környezetvédelemben leggyakrabban használt GCs állófázisok

A lánc lehet tiszta metilszilikon is.

100% metil: olajszennyezések

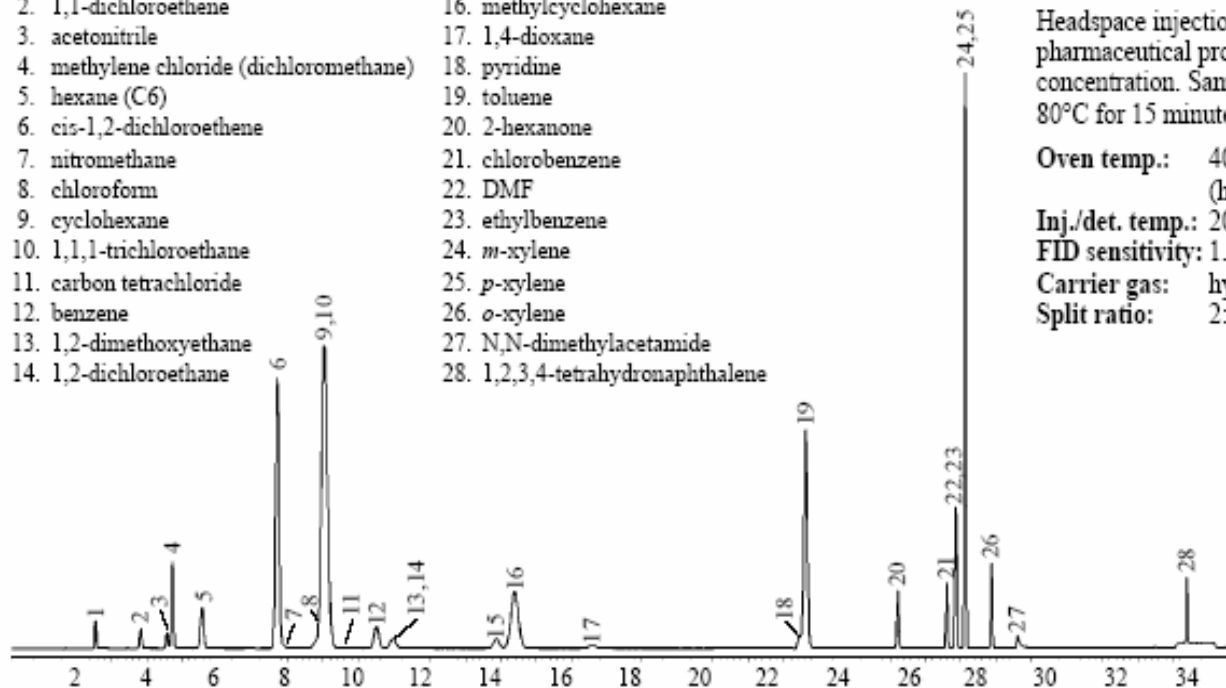
5% fenil: PAH, PCB, semivolatile, ftalátok

35% fenil: VOC, ipari oldószerek

20% trifluoropropil: oxigenátok, oldószerek, peszticidek

Ipari oldószerek GC analízise

1. methanol	15. trichloroethylene (1,1,2-trichloroethene)
2. 1,1-dichloroethene	16. methylcyclohexane
3. acetonitrile	17. 1,4-dioxane
4. methylene chloride (dichloromethane)	18. pyridine
5. hexane (C6)	19. toluene
6. cis-1,2-dichloroethene	20. 2-hexanone
7. nitromethane	21. chlorobenzene
8. chloroform	22. DMF
9. cyclohexane	23. ethylbenzene
10. 1,1,1-trichloroethane	24. <i>m</i> -xylene
11. carbon tetrachloride	25. <i>p</i> -xylene
12. benzene	26. <i>o</i> -xylene
13. 1,2-dimethoxyethane	27. N,N-dimethylacetamide
14. 1,2-dichloroethane	28. 1,2,3,4-tetrahydronaphthalene

30m x .53mm ID x 3.0mm Rtx®-1301 (cat.# 16085-126)

Headspace injection of 28 Class 1 and 2 residual solvents for pharmaceutical processing. Prepared at the regulatory limit concentration. Samples shaken and heated at 80°C for 15 minutes, 1mL headspace injection.

Oven temp.: 40°C (hold 20 min.) to 240°C @ 10°C/min. (hold 20 min.)

Inj./det. temp.: 200°C/250°C

FID sensitivity: 1.1×10^{-11} AFS

Carrier gas: hydrogen @ 35cm/sec.

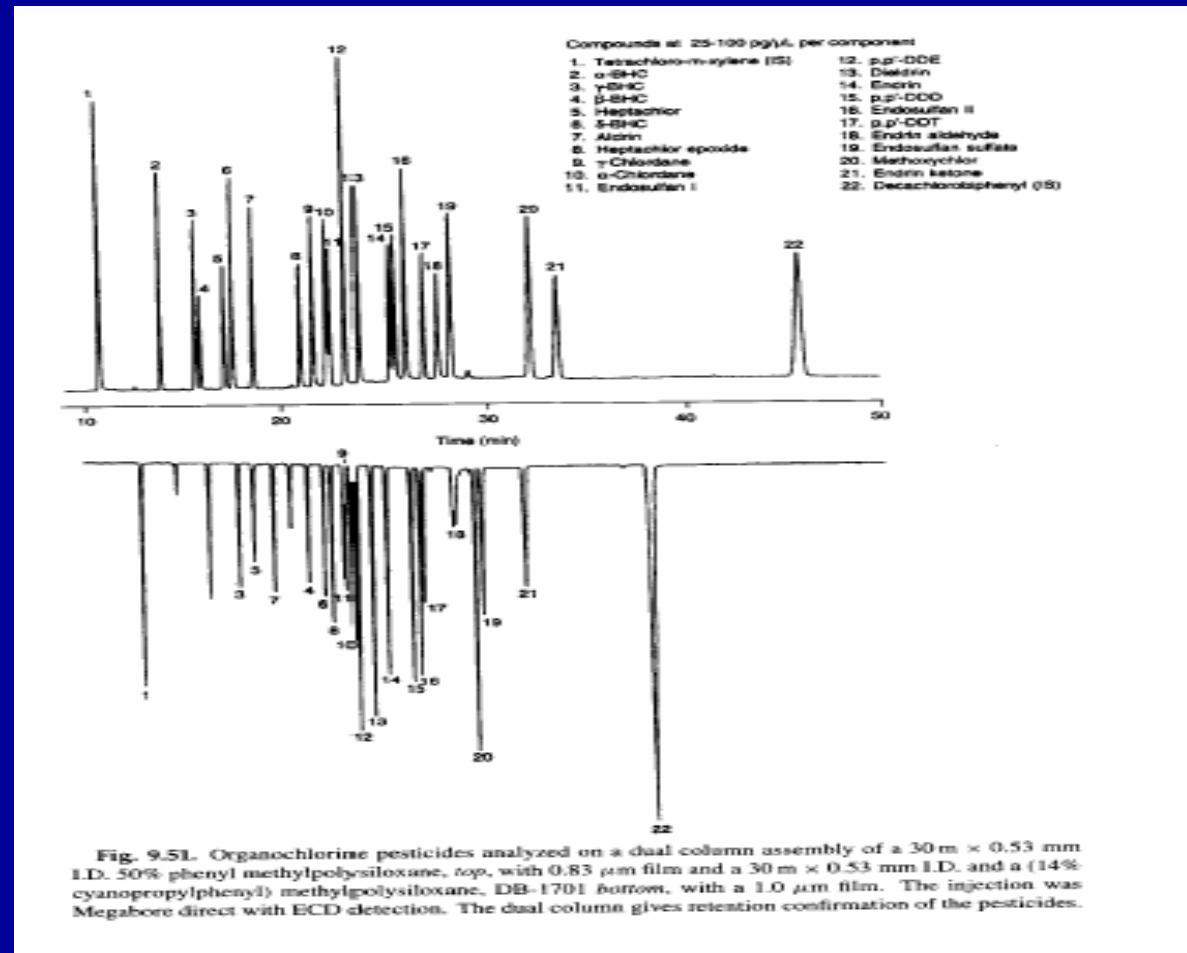
Split ratio: 2:1

Speciális feladatra tervezett állófázisokat is árulnak

Klórozott növényvédő szerek elválasztása párhuzamosan kötött oszlopokkal

A koelució
Kétdimenziós
(párhuzamosan
kapcsolt oszlopok)
megoldással
kiküszöbölhető

Klórozott peszticidek GC x GC analízise

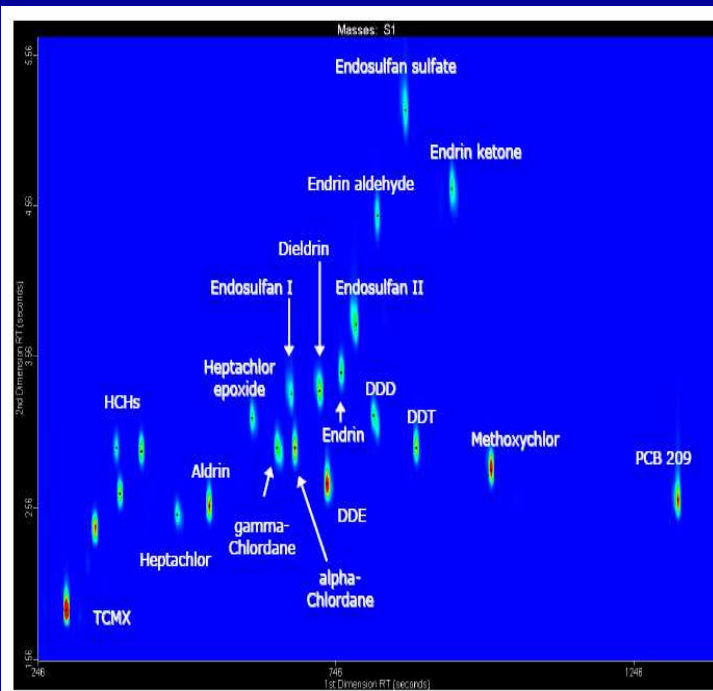

Figure 1. Contour plot (GCxGC chromatogram) of organochlorine pesticide mix. Note the separation of compounds in two dimensions with the Rtx-5 separation (and retention time) on the X-axis, and the Rtx-200 separation occurring along the Y-axis.

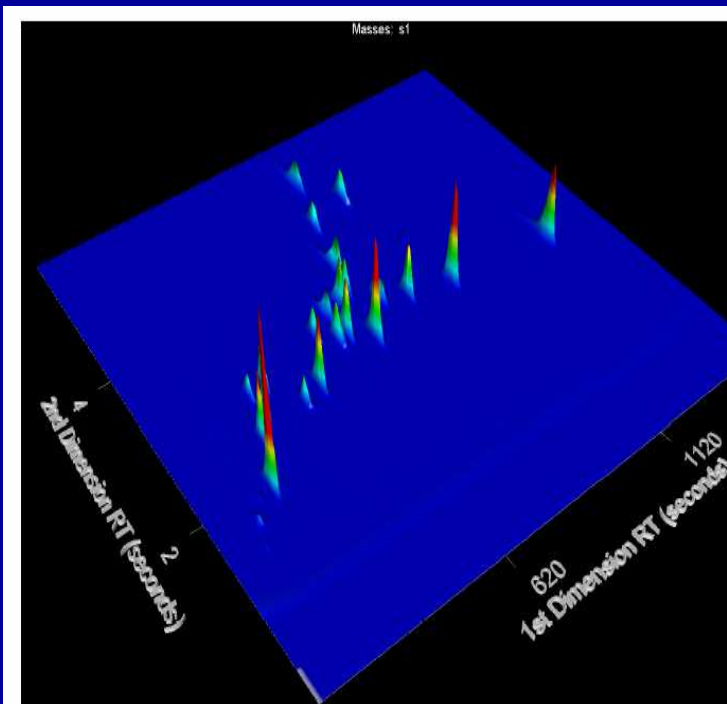
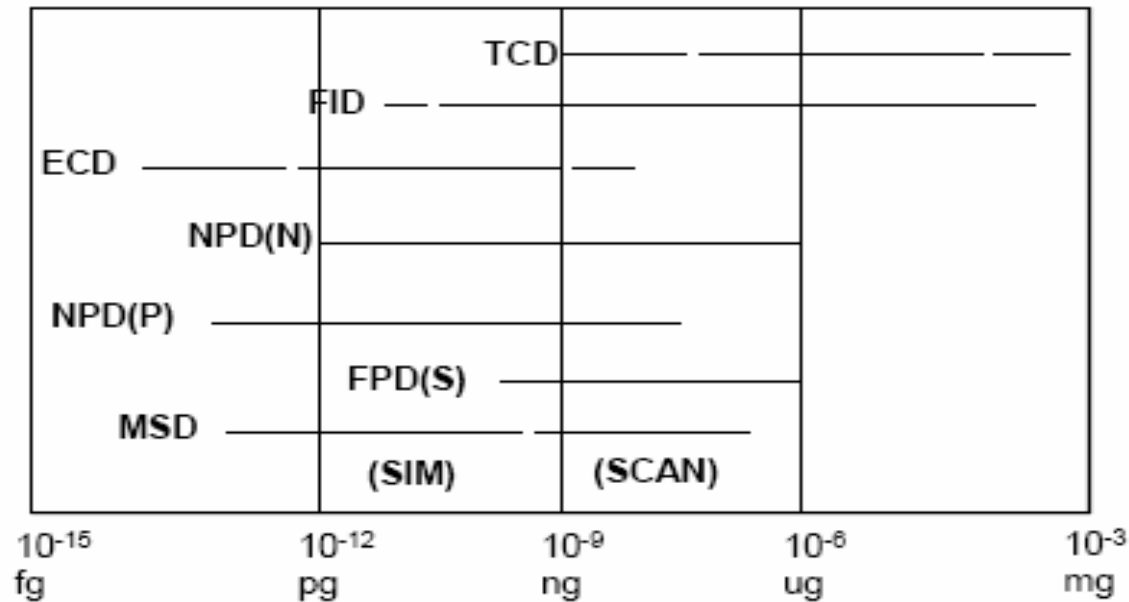

Figure 3. Surface plot of organochlorine pesticide mix analyzed with GCxGC-ECD. The first dimension retention time is for the Rtx-5 separation, and the second dimension retention time is for the Rtx-200 separation. In addition, there is a Z-axis which represents ECD response for the pesticides.

GC detektorok érzékenységének összehasonlítása

Comparison of GC Detectors

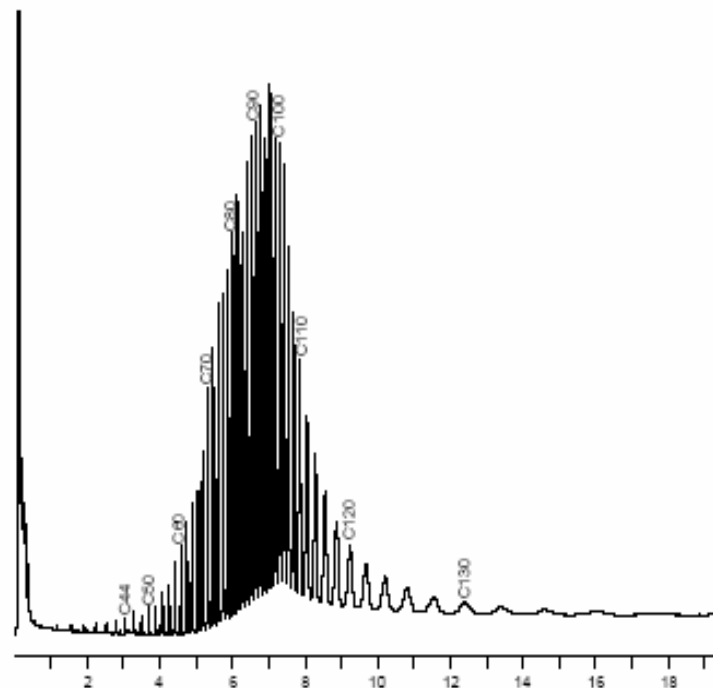
1 ng in 1 uL Liquid (sg = 1) is 1 ppm Concentration

Mass Selective Detector is both:
Specific and Universal

GC analízis C130 szénatomszámig lángionizációs detektor (FID) használatával

**Achieve the separation of C40–C130 hydrocarbons
in 15 minutes by using a GC Racer and a
60°C/min. temperature program rate.**

Column: 5m, 0.53mm ID, 0.10µm MXT®-1HT Sim Dist (cat.# 70100)
Sample: Polywax® 1000 (cat.# 36227) in carbon disulfide
Inj.: 0.2µL, on-column (track oven)
GC: Agilent 5890 GC w/ GC Racer system
Carrier gas: hydrogen, constant pressure @ 1.0 psi
Detector: FID @ 430°C
Oven Temp.: 40°C to 430° C @ 60°C/min.

Polibrómozott difenil éterek kimutatása PCB háttérben gázkromatográffal összekötött (GC-MS) módszerrel

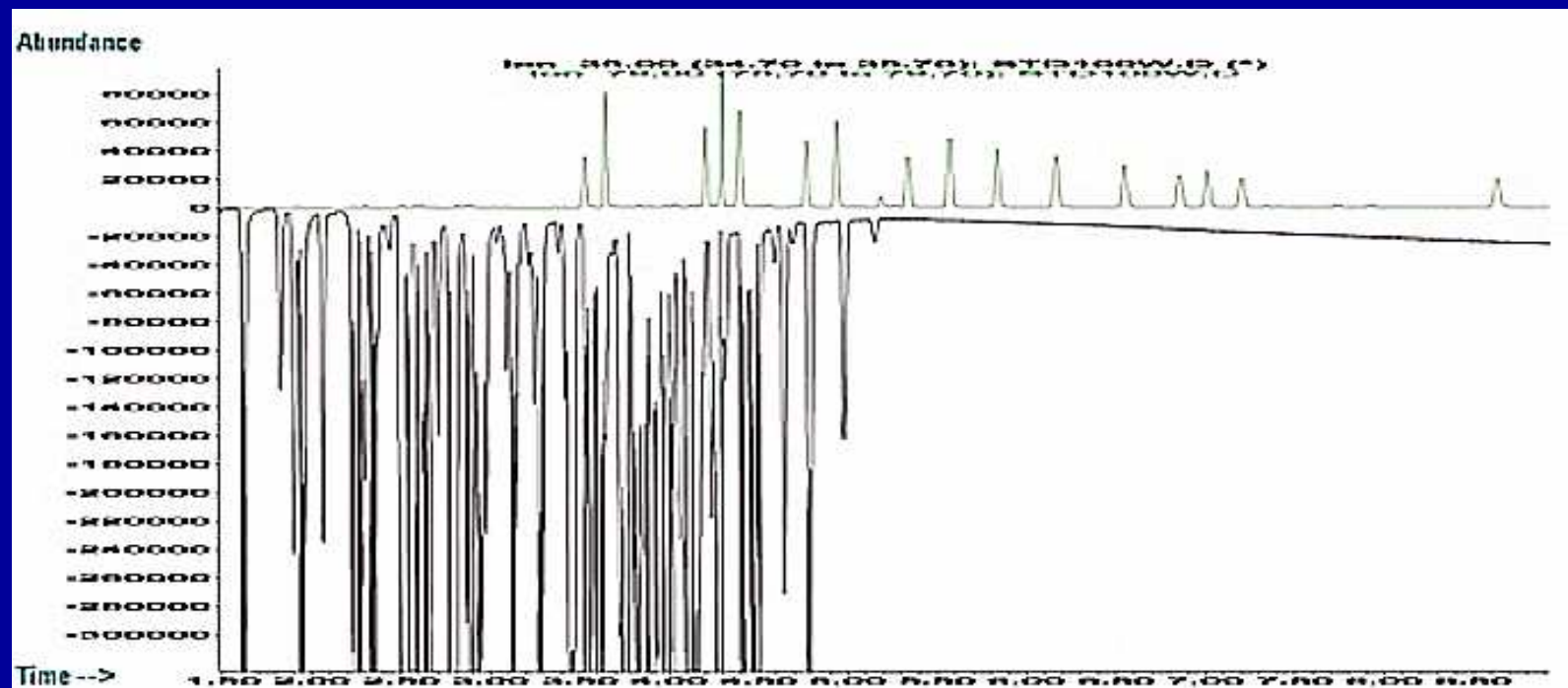
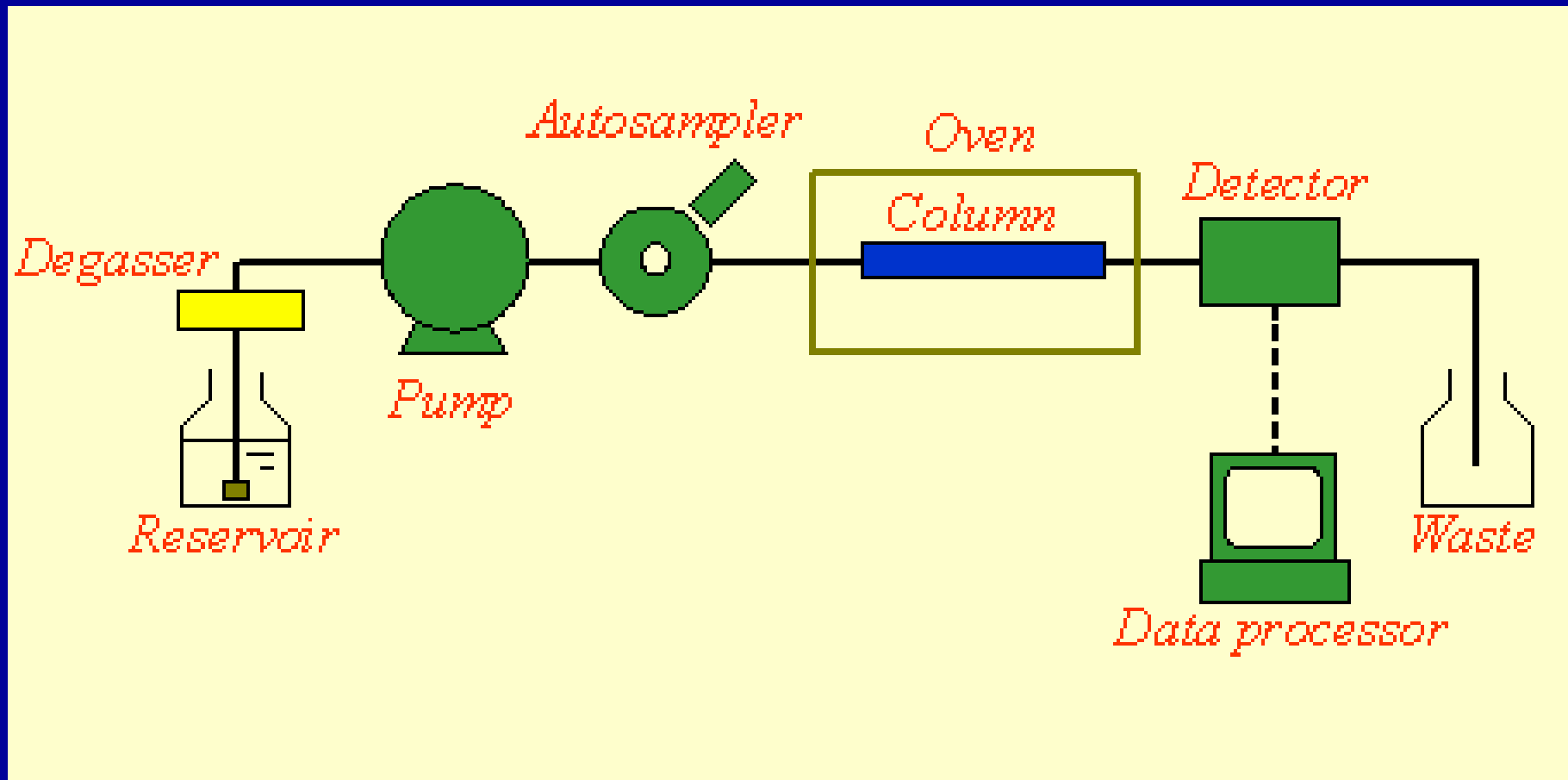

Figure 1. Extracted ion chromatogram, m/z 79 (Br) and 35 (Cl, inverted) of a mixture of PBDEs at 50 ppb each spiked into 500 ppm total PCB as Aroclors 1016 and 1260, total retention time < 10 minutes. Hydrogen carrier gas.

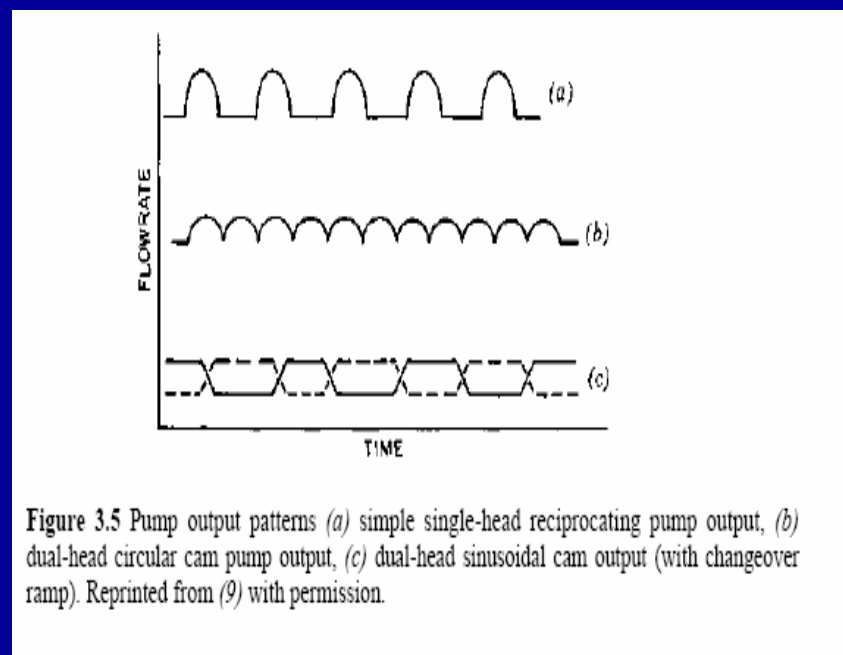
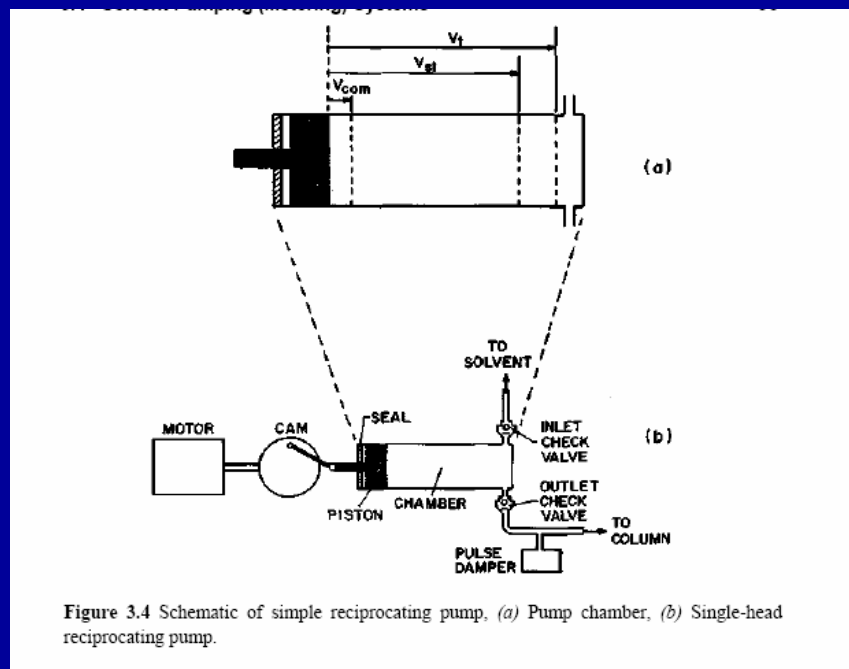
A monitorionok helyes megválasztása érzékeny,
szelektív eljárást biztosít.

Nagyhatékonyságú kromatográf (HPLC) vázlat

A gázmentesítés (degasser) fontos, hogy a pumpa folyadékot tudjon felszívni, és csökkenjen az alapvonal zaj (noise).

Folyadékromatográf pumpája

A folyadékáram pulzálását, és evvel együtt a detektorzajt két pumpával csillapítják.

Gradiens elúciós folyadékkromatográfia

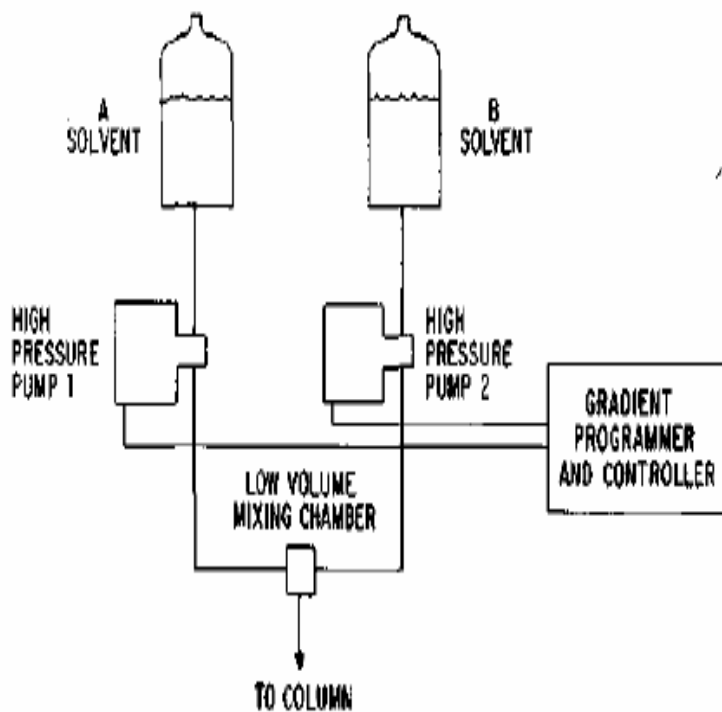

Figure 3.12 High-pressure gradient mixing with two programmed pumps.

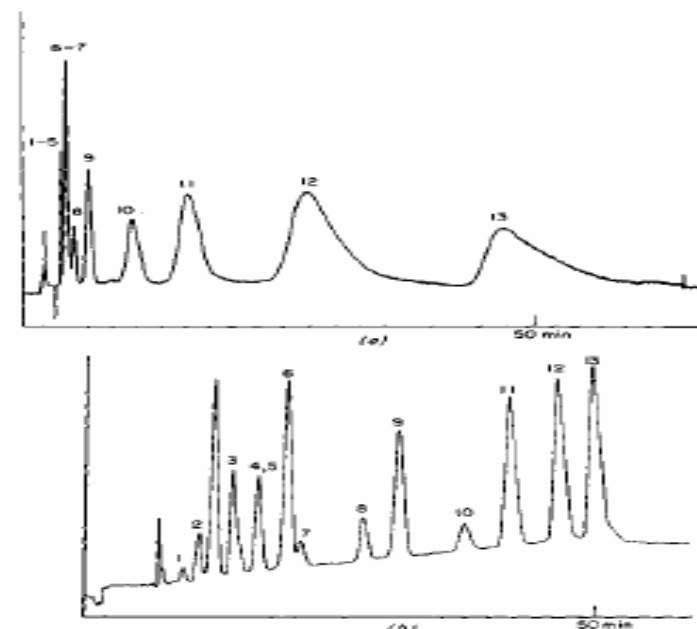
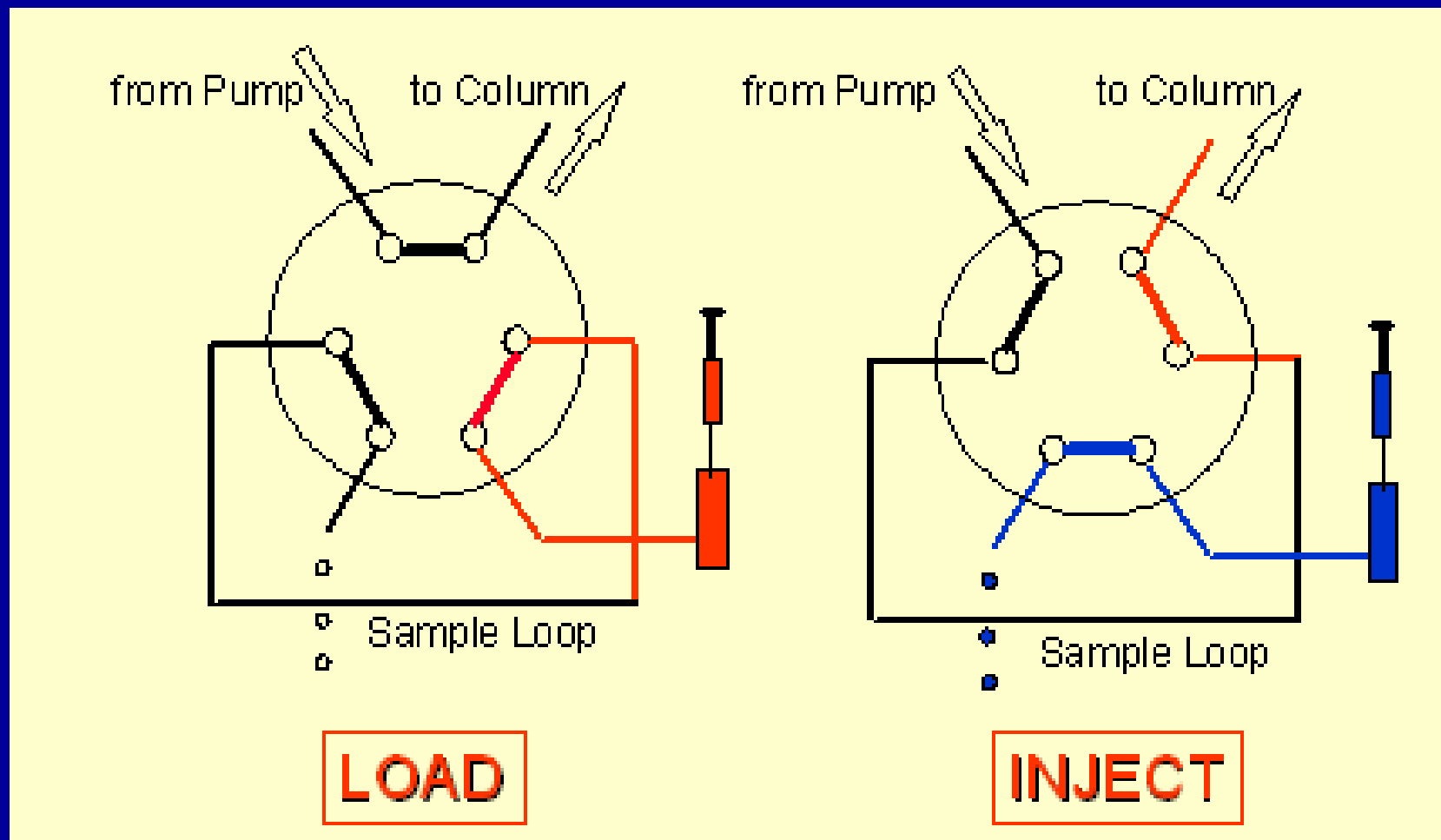

Figure 16.3 Separation of carboxylic acid mixture by (a) isocratic ion-exchange separation, (b) gradient elution, and (c) GE with steeper gradient. Bands are following acids: 1, o-toluic; 2, benzoic; 3, maleic; 4, phthalic; 5, fumaric; 6, terephthalic; 7, isophthalic; 8, 1,2,3-tricarboxybenzene; 9, 1,2,4-tricarboxybenzene; 10, 1,3,5-tricarboxybenzene; 11, 1,2,4,5-tetracarboxybenzene; 12, pentacarboxybenzene; 13, hexacarboxybenzene. Column, DuPont SAX Permaphase; mobile phase, 0.01 M borate buffer at pH 9.7 in water; temp., ambient; UV, 254 nm; 5- μ l sample, 1% each compound. (a) Mobile phase also contains 0.055 M NaNO₂. (b) Mobile phase gradient from 0.01-0.1 M NaNO₂ at 2%/min. (c) Same at 5%/min. Reprinted from (9) with permission.

Folyadékkromatográfiában a mozgófázis összetételének változtatásával szabályozzuk a mozgófázis erősségét. A gradiens gyorsabb analíziseket és jobb kimutatást biztosít.

Forgócsapos (rotary valve) injektálás HPLCben

A hurok (loop) pontos mennyiségű, áramlás megzavarása nélküli beinjektálást biztosít.

On-line SPE-HPLC analízis elrendezés

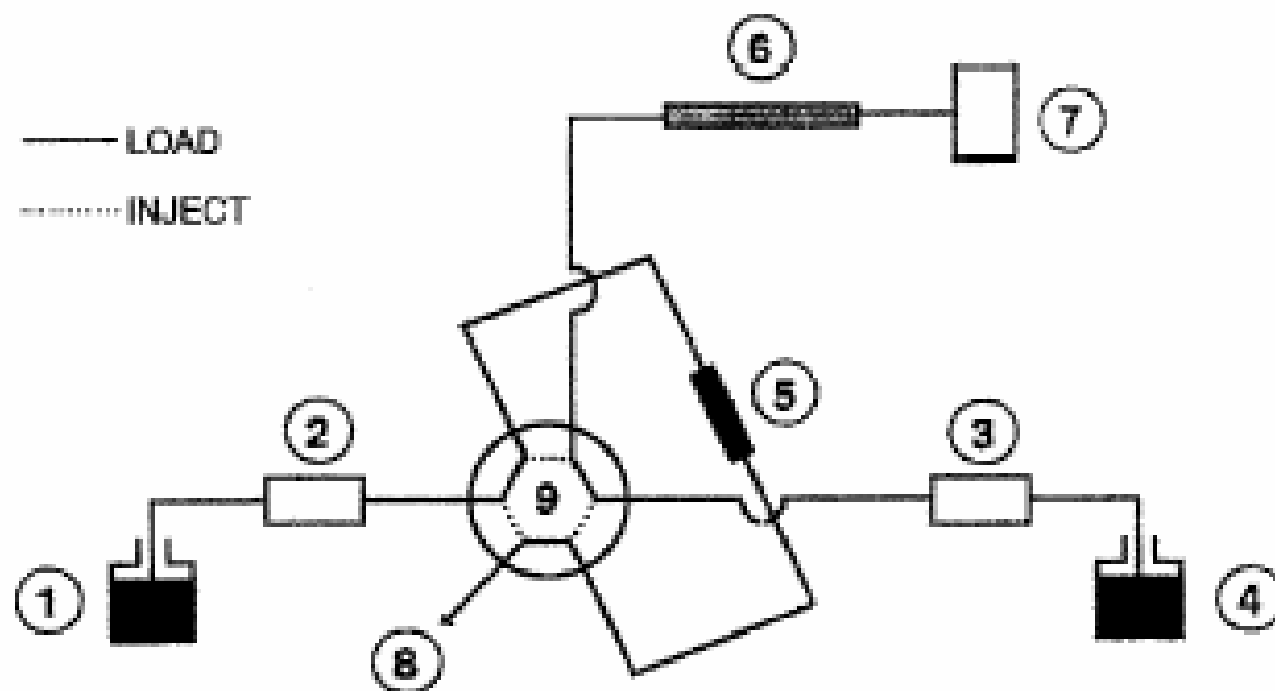
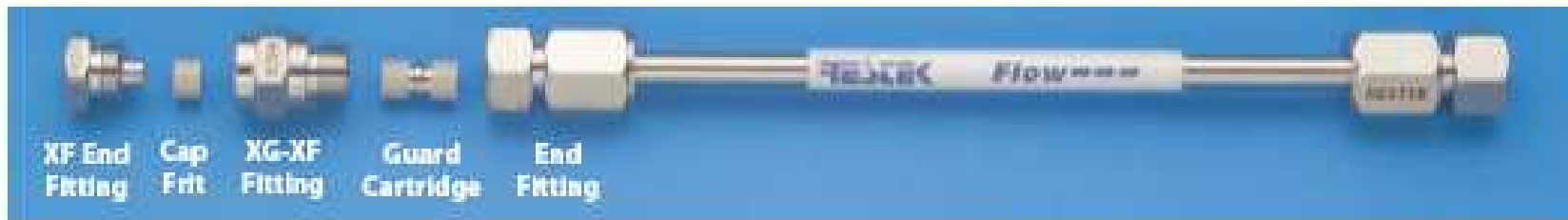

Fig. 6.1. Scheme of an on-line SPE-LC system: (1) water sample; (2) pump delivering sample; (3) mobile phase pump; (4) mobile phase; (5) SPE column; (6) analytical column; (7) detector; (8) waste.

A hurok szolgálhat minta-előkészítésre is. A nagyfokú automatizáltság, gyors jól reprodukálható analíziseket eredményez.

Integrált előoszlop HPLCben

Column with Trident™ Integral Inlet Fitting (to order add "-700" to catalog number of column) and guard cartridge, XG-XF fitting, cap frit, and XF end fitting.

Remove the XF end fitting and install the guard cartridge in the end of the column.

Add the XG-XF fitting (order cat.#25026 for 10mm guard cartridges, cat.#25062 for 20mm guard cartridges).

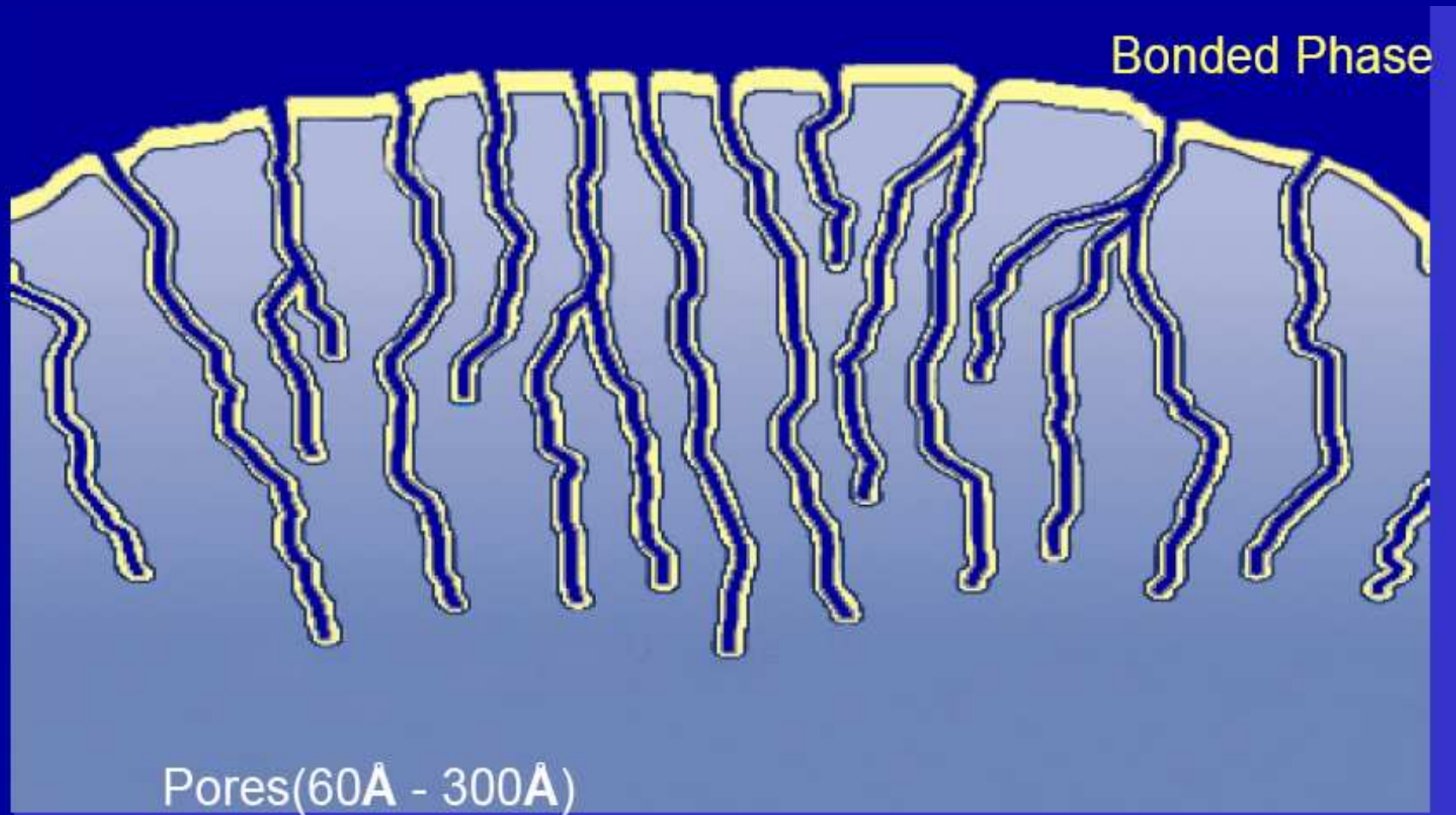
Re-install the XF end fitting with cap frit.

The cap frit can be easily replaced if it becomes contaminated/plugged.

Az előoszlop megvédi a fő oszlopot az elkoszolódástól, és a kioldódástól.

Borított szilika szemcse szerkezete

Javasolt pórusátmérő különböző molekulasúlyú mintákhoz

<u>Pore Size (Å)</u>	<u>MW* Range</u>
50	< 1000
100	< 3000
500	500 - 20,000
1000	1,000 - 40,000
10,000	4,000 - 400,000
100,000	40,000 - 4,000,000
1,000,000	400,000 - 40,000,000
Mixed	500 - 10,000,000

Nagyobb molekula súlyú anyag nagyobb pórusátmérőt igényel, hogy a lukba beleférjen.

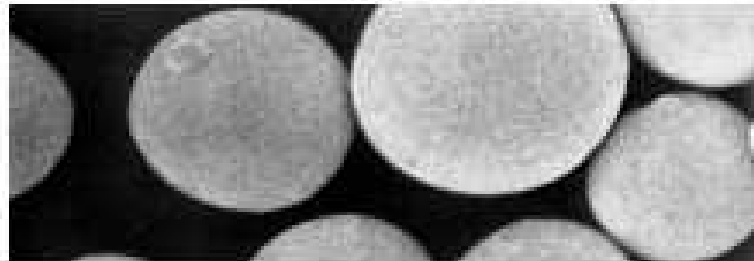
Különböző HPLC töltetek összehasonlítása

LiChrosorb®

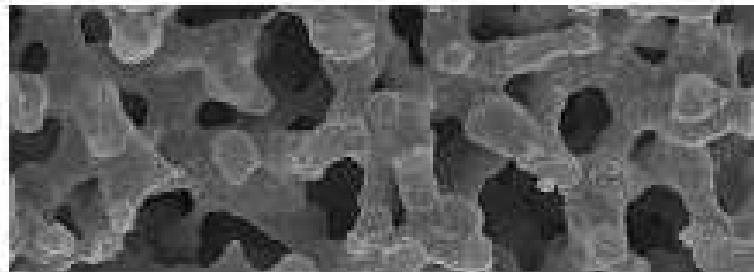
irregulär

LiChrospher®
Superspher®
Purospher®
Purospher® STAR

spherisch

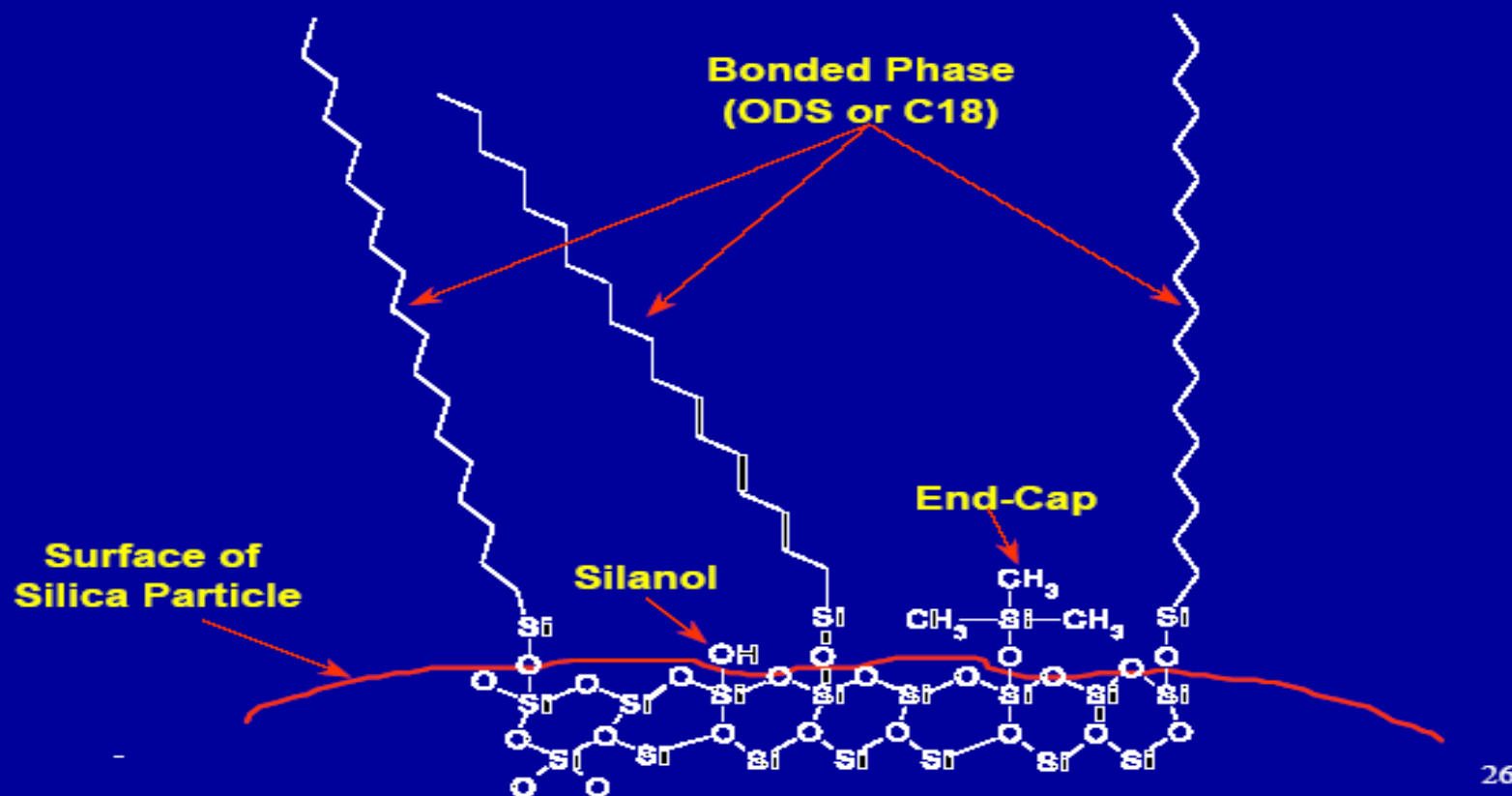
Chromolith®

monolithisch

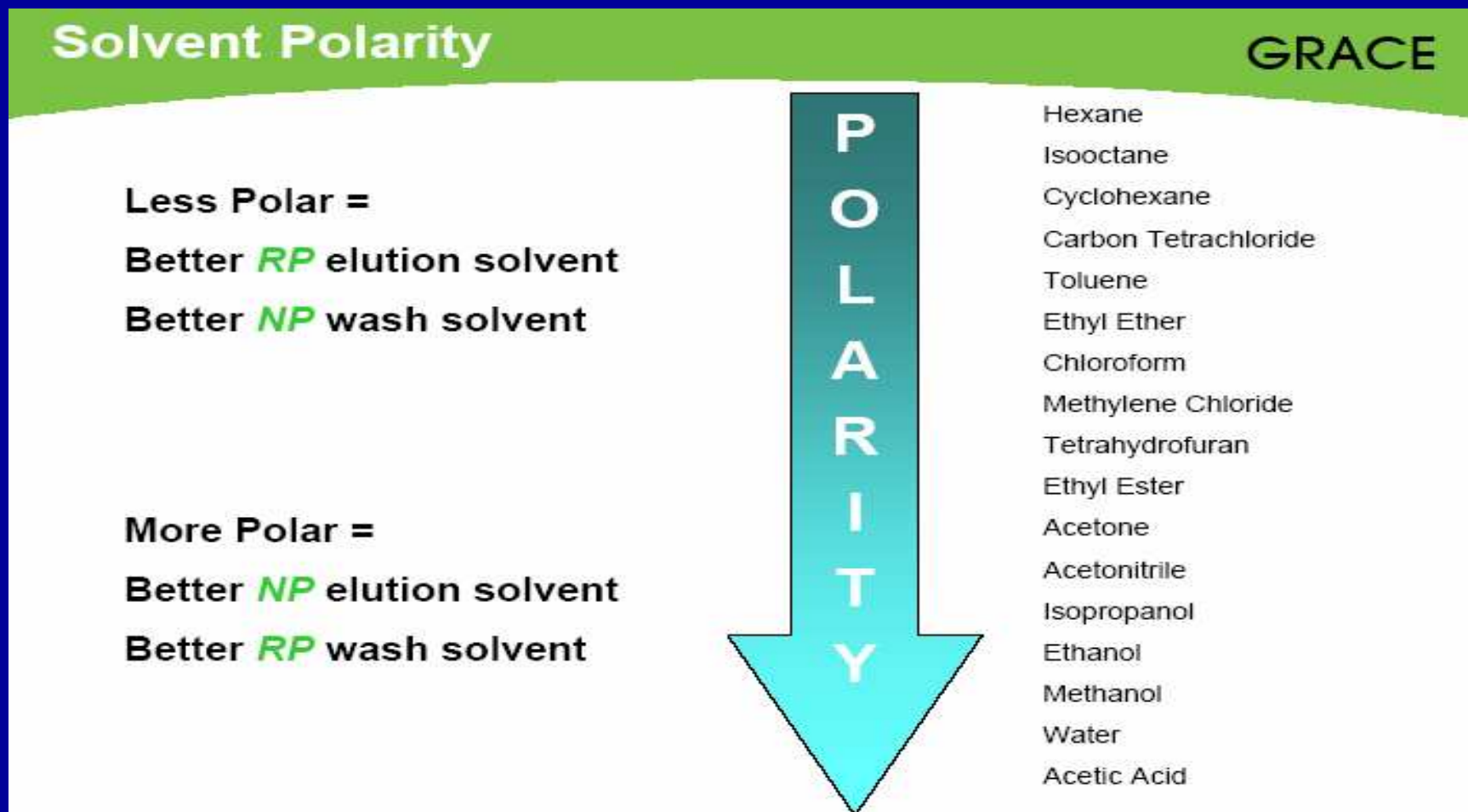
Előnyök: monolit > gömbalakú > szabálytalan

A leggyakrabban használt C₁₈ HPLCs állófázis szerkezete

Apoláris anyagoknak nagyobb a retenciója.
Mozgófázis poláris oldószer (víz, metanol, acetonitril).

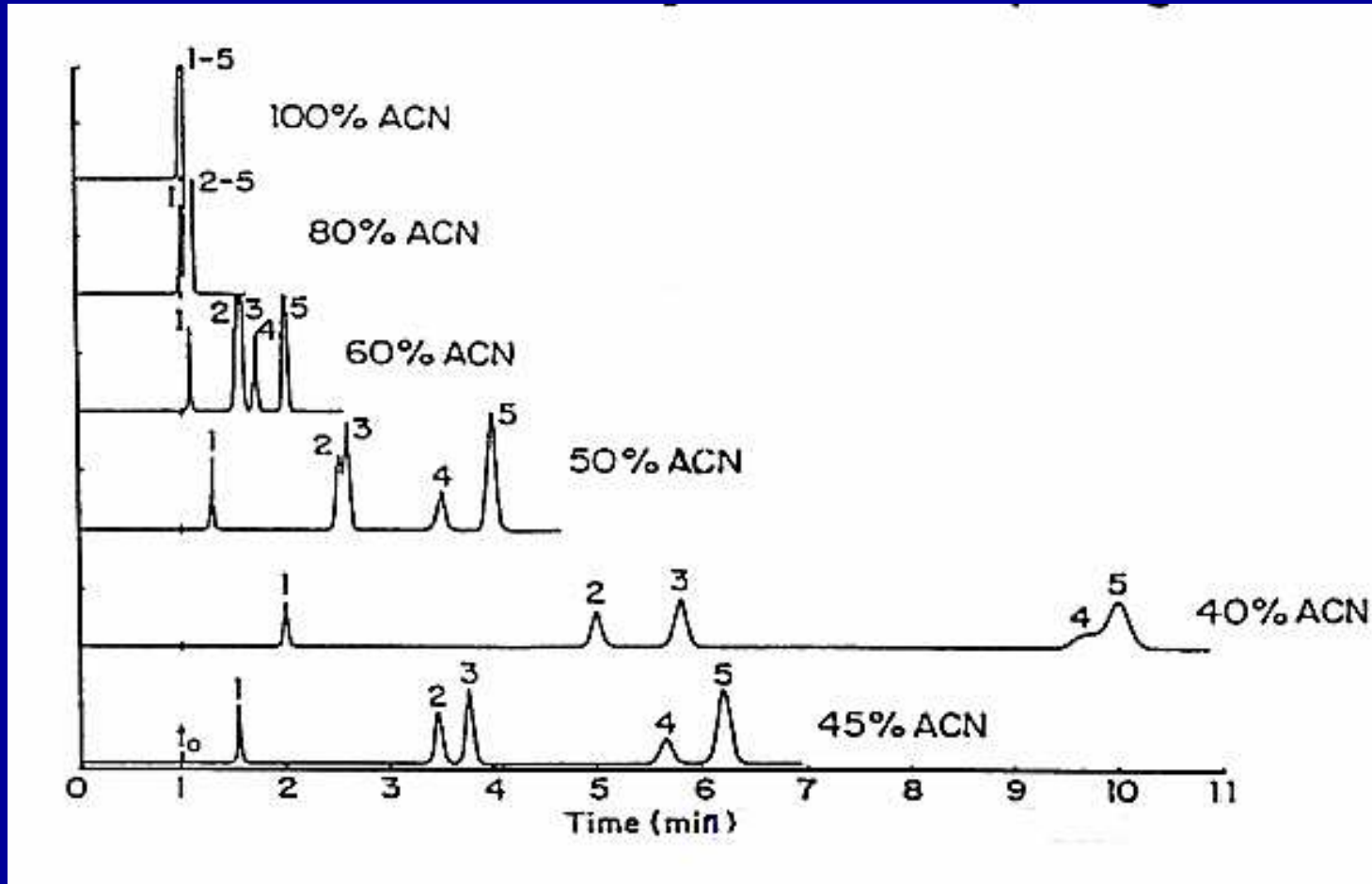
Oldószerek polaritási sora

A polaritás összege lefelé növekszik a nyíl mentén.

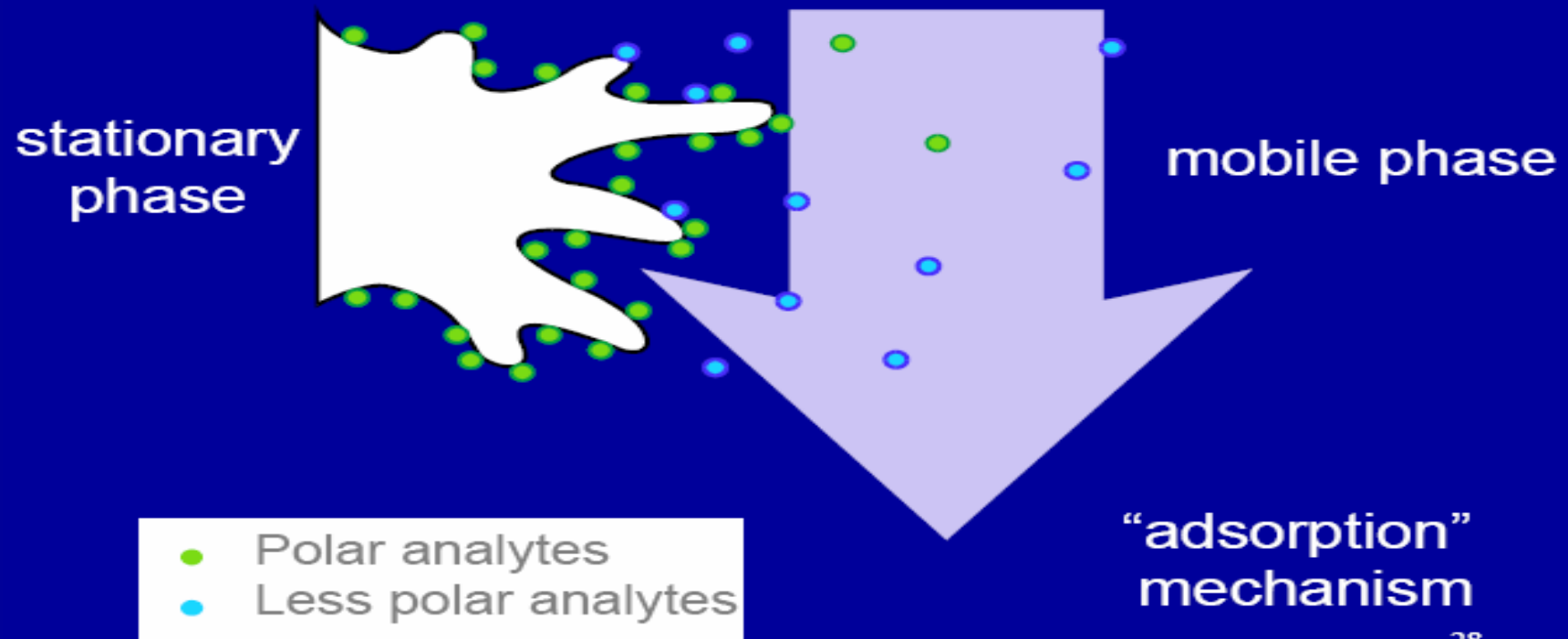

Oldószererősség hatása fordított (C₁₈) HPLCs állófázison

Az oldószererősség csökkenésével nő a retenció, felbontás és az analízis időszükséglete.

A normál fázisú , szilika HPLCs állófázis működése

28

Polárosabb anyagoknak, nagyobb a retenciója. A mozgófázis apoláris oldószer (hexán, tetrahydrofuran, dichlorometán stb.).

Karbamát rovarölő szerek HPLC-UV analízise speciálisan kifejlesztett állófázison

Fast LC Separation of 11 Carbamates on Ultra Carbamate

Peak List:

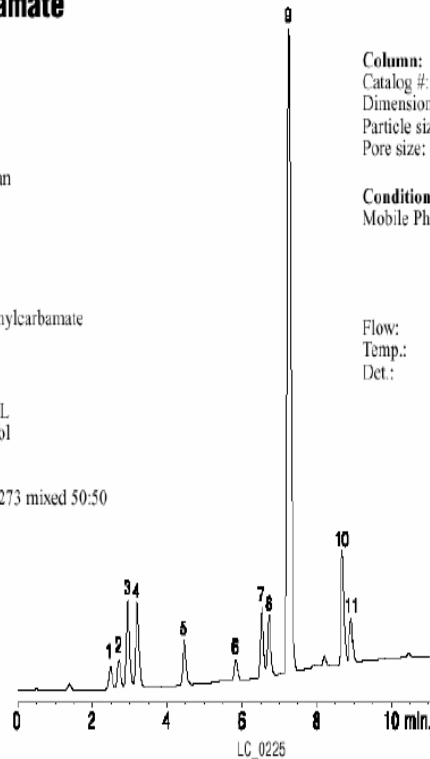
1. Aldicarb sulfone
2. Aldicarb sulfoxide
3. Oxamyl
4. Methomyl
5. 3-hydroxycarbofuran
6. Aldicarb
7. Propoxur
8. Carbofuran
9. Carbaryl
10. Methiocarb
11. 4-bromo-3,5-dimethylcarbamate

Sample:

Inj.: 5µL
Conc.: 50µg/mL
Solvent: methanol

Restek standards:

Catalog# 32274 and 32273 mixed 50:50

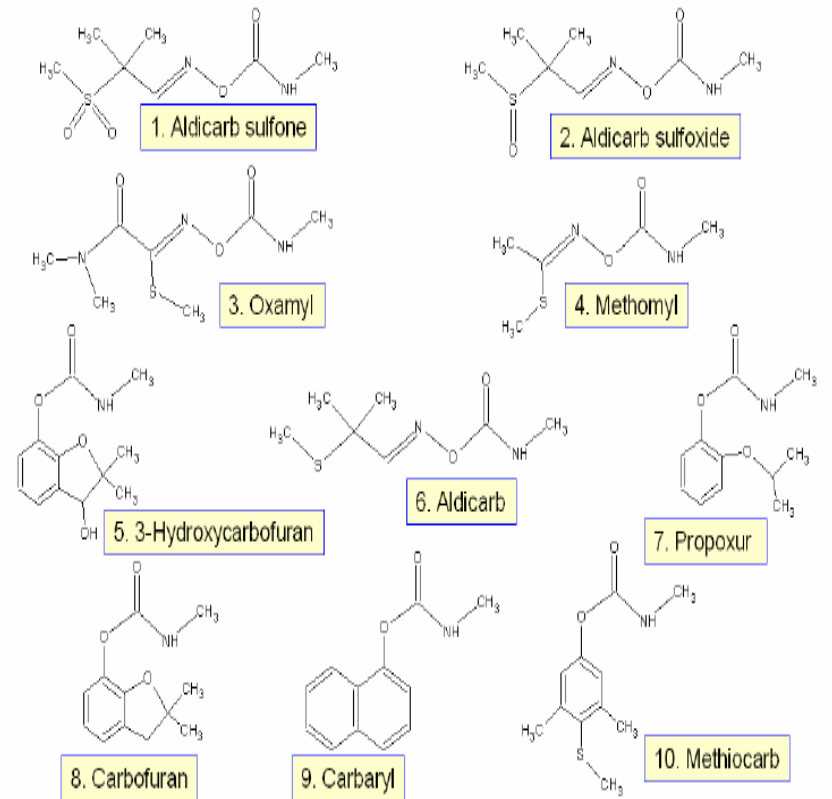

Column: Ultra Carbamate

Catalog #: 9177355
Dimensions: 50 x 4.6mm
Particle size: 3µm
Pore size: 100Å

Conditions:

Mobile Phase: A: 90:10 water:methanol
B: 90:10 methanol:acetonitrile
Time (min): %B
0 10
10 90
Flow: 1.5mL/min
Temp.: 27°C
Det.: UV @ 220nm

Az anyagok hőbomlásuk miatt nem alkalmasak
GCs elemzésekre.

Gélkromatográfia (méretkizárásos, size exclusion), alapja

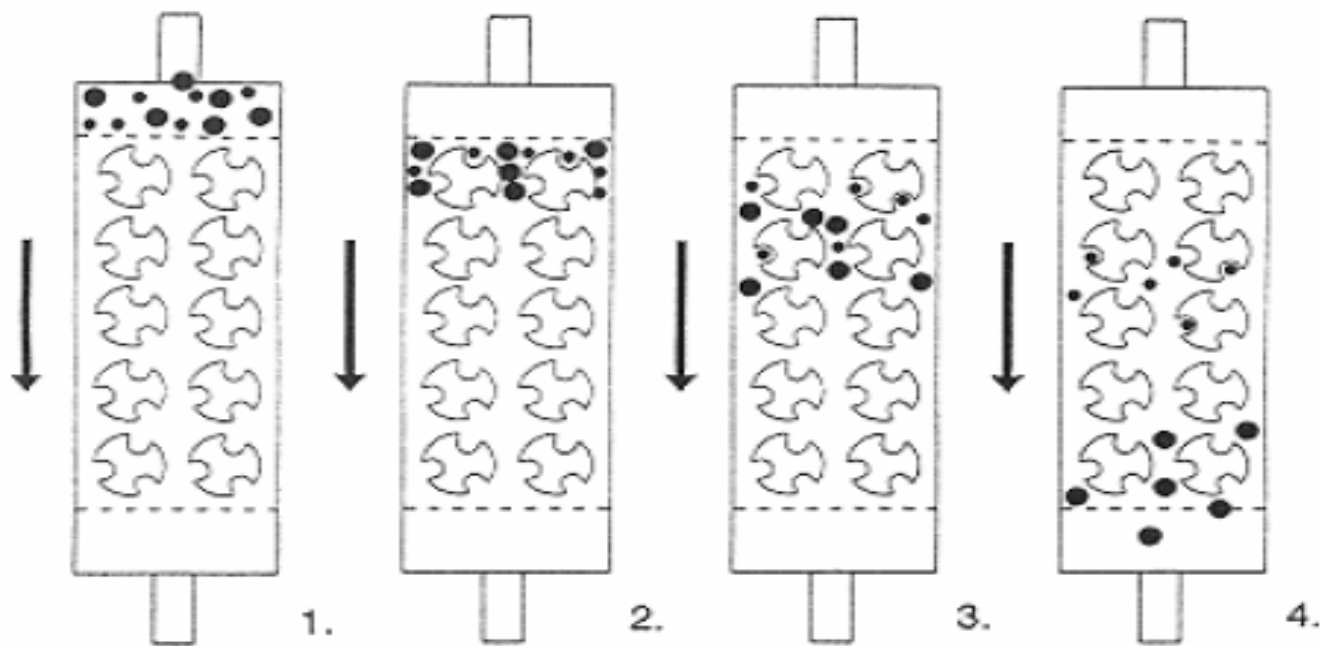
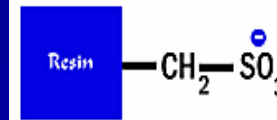
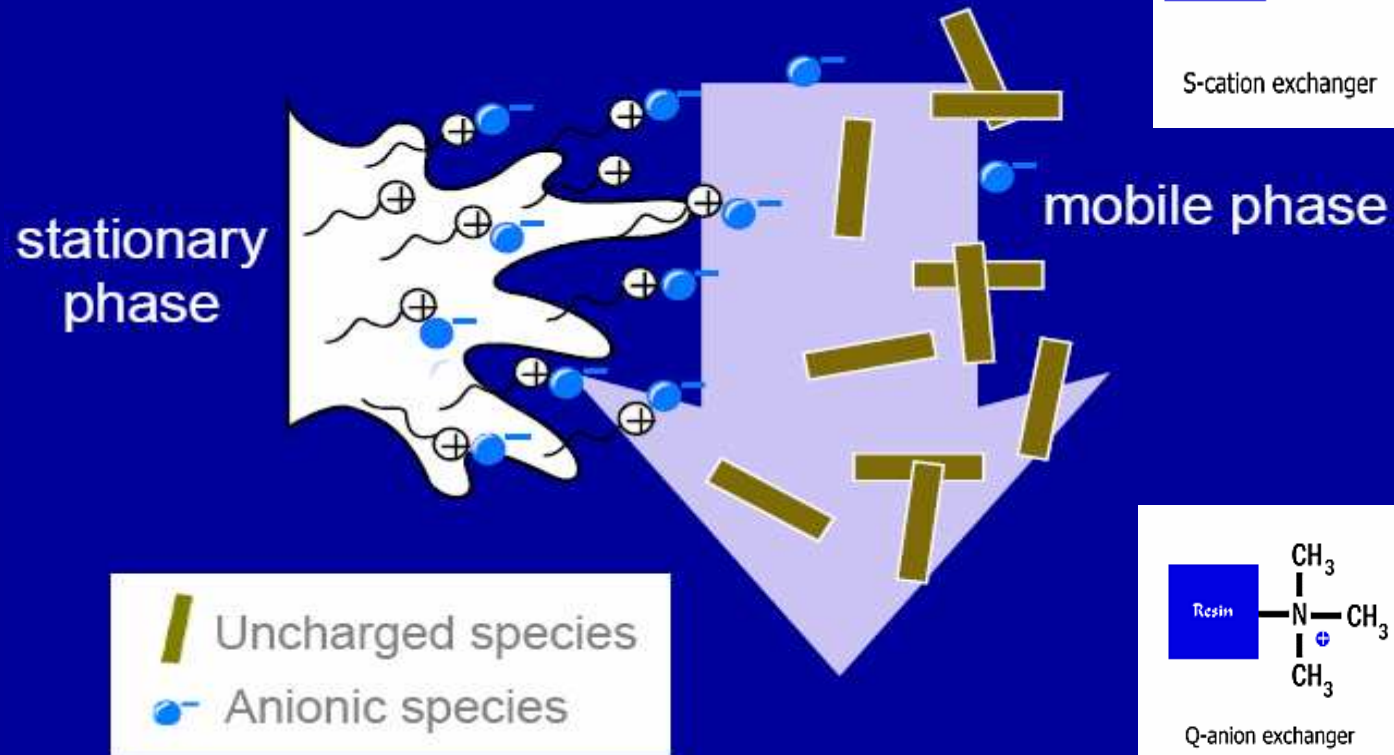

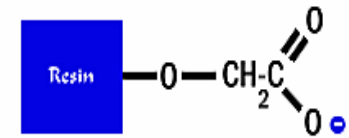
Figure 1.
SEC separation of two macromolecular sizes: (1) sample mixture before entering the column packing; (2) sample mixture upon the head of the column; (3) size separation begins; (4) complete resolution.

A nagy molekulák mivel nem férnek be a kis csatornába kisebb kölcsönhatással bírnak, ezért hamarabb eluálódnak.

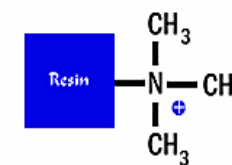
Ioncserés kromatográfia elve

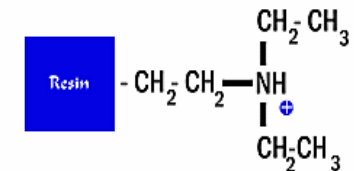
S-cation exchanger

CM-cation exchanger

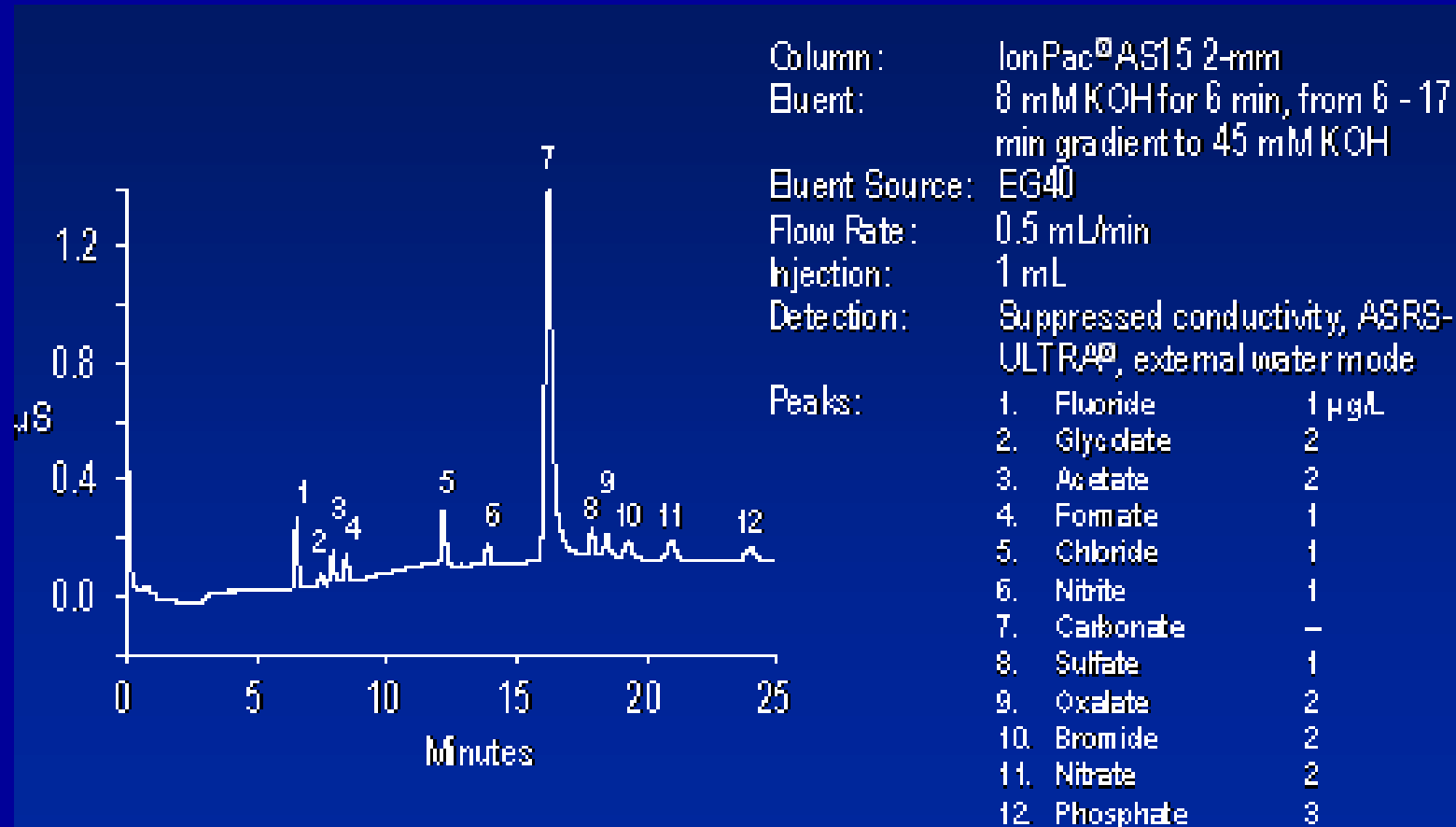
Q-anion exchanger

DEAE-anion exchanger

Az állófázis ionjai visszatartják az ellentétes töltésű ionokat.
Az erősebb ionoknak ($\text{Cl}^- > \text{CO}_3^{2-}$) nagyobb a retenciója.

Anionok analízise ppb szinten ionkromatográffal szupresszor segítségével

A szupresszor az elválasztás után az ellenionokat eltávolítja, ezért az oldat vezetőképességében a minta ionjainak megnő a szerepe.

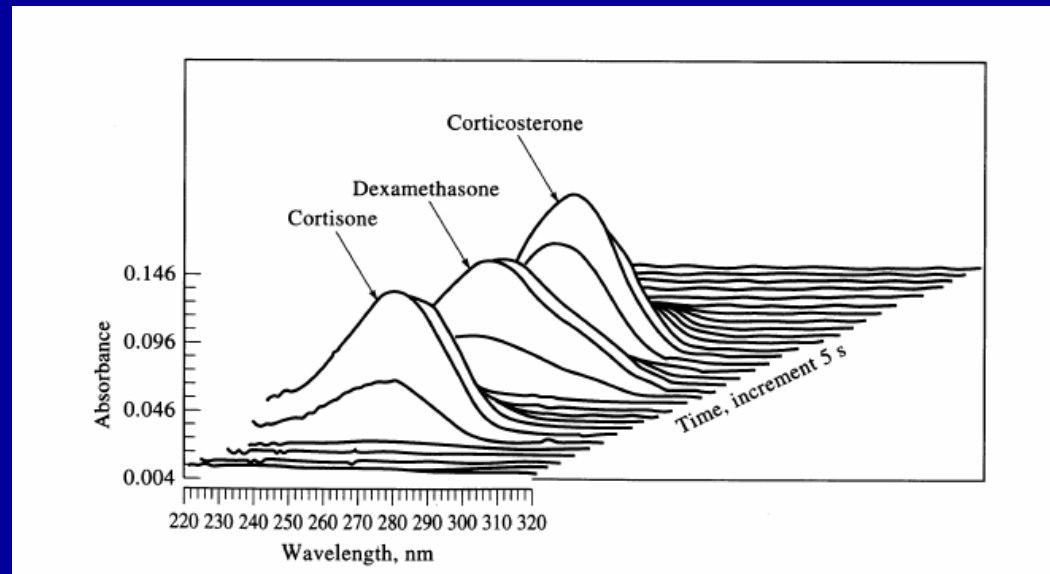
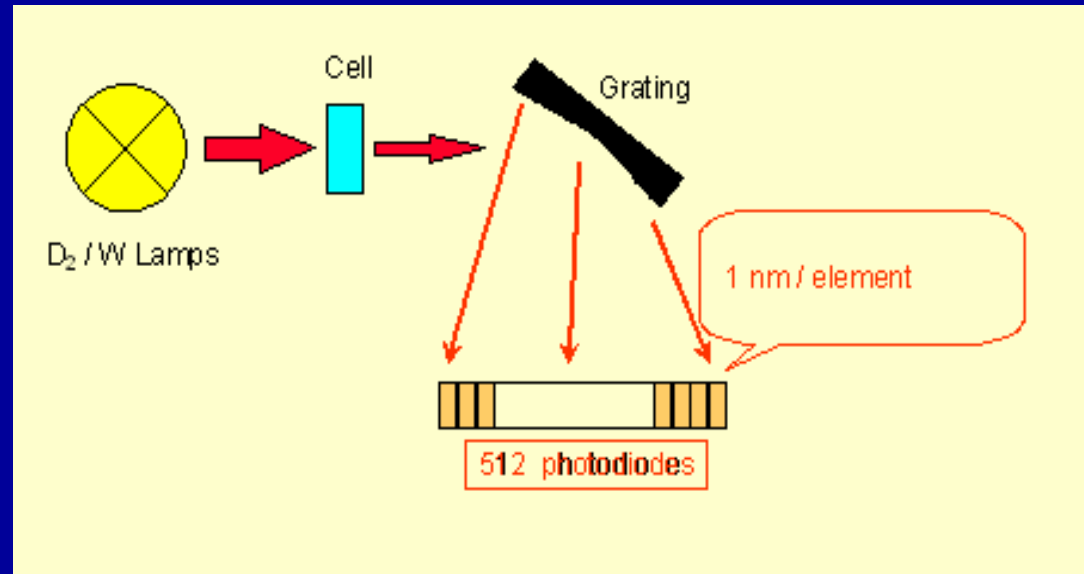
Különböző detektorokkal elérhető kimutatási határ, és szelektivitásuk jellemzése

Elektrokémiai	Sz	■ EC	10^{-12}
Tömeg spektrométer	U	■ MS	10^{-11}
Fluoreszcens	Sz	■ FL	10^{-11}
Ultraibolya	Sz	■ UV	10^{-10}
Törésmutató	U	■ RI	10^{-7}
Fényszórás	U	■ ELS	10^{-7}

Sz, szelektív; U, univerzális

Diodasoros (DAD) UV-VIS detektor vázlat

Az UV-VIS detektálás mérsékelten érzékeny, univerzális módszer.

Karbamát peszticidek HPLC-MS analízise

Table II. Experimental conditions for the LC/MS analysis of carbamate compounds.

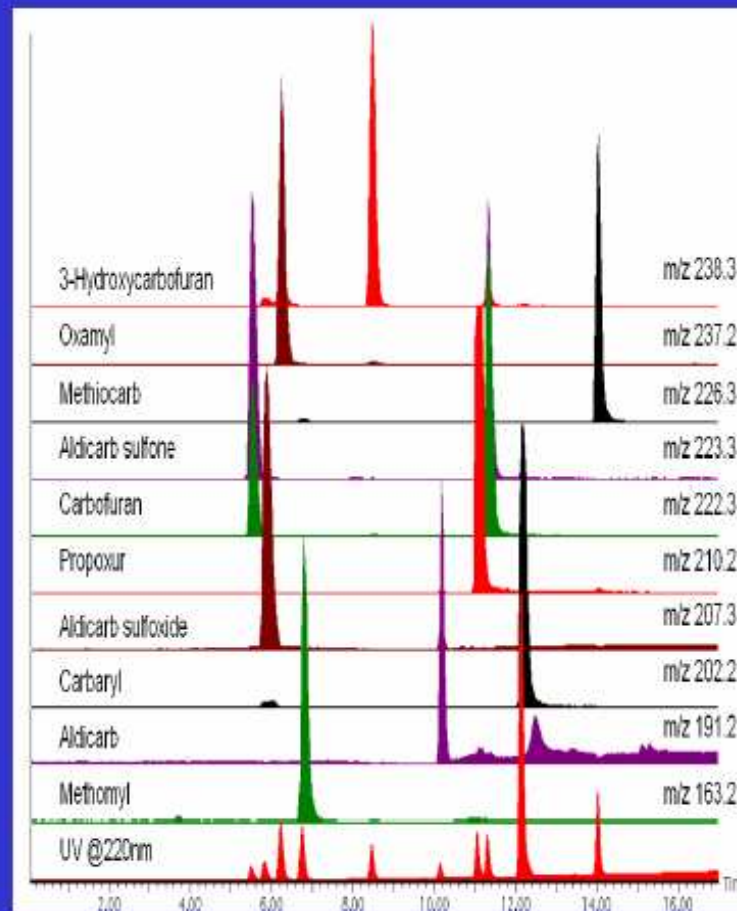
HPLC Conditions

Column: Ultra Carbamate, 100 mm x 4.6 mm, 3 μ m
 Mobile Phase A: 90% water:10% methanol with 10mM ammonium formate
 Mobile Phase B: 10% acetonitrile:90% methanol with 10mM ammonium formate
 Gradient: 90%A:10%B to 10%A:90%B from 0-15 minutes
 Inj. Volume: 10 μ L
 Flow Rate: 0.75 mL/min to UV detector, 0.25 mL/min to MSD

MSD Conditions

		Compound	Ion	Cone V
Detector:	Micromass ZMD	1	223.3	25V
Mode:	ESI+	2	207.3	18V
Capillary V:	3.50	3	237.2*	10V
Extractor:	4.0	4	163.2	15V
Ion Energy:	0.4	5	238.3	15V
Multiplier:	650	6	191.2	8V
Source Temp:	100°C	7	210.2	18V
Desolv. Temp:	250°C	8	222.3	22V
Gas Flow:	490 L/hr.	9	202.2	18V
		10	226.3	19V

*Ammonium adduct (all other are [M+H]⁺ ions)

Ajánlott irodalom

- Balla József: A gázkromatográfia analitikai alkalmazásai, Abigél Bt., Budapest, 1997.
- Fekete Jenő: Folyadékkromatográfia, BME jegyzet, Budapest, 2003.
- Gáspár Attila: Kapilláris zónaelektroforézis, DTE, Debrecen, 2000.